

T.C.
MUŞ ALPARSLAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

Hediye ALKAN BİLEN

KÖY POSTASI DERGİSİ (1950-1960)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MUŞ-2026

T.C.
MUŞ ALPARSLAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

Hediye ALKAN BİLEN

KÖY POSTASI DERGİSİ (1950-1960)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ JÜRİ ÜYELERİ

Tez Danışmanı : Dr. Öğr. Üyesi Gülbin FIRAT ONAT

Jüri Üyesi : Prof. Dr. Irşad Sami YUCA

Jüri Üyesi : Doç. Dr. Bilal ALTAN

MUŞ-2026

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	I
ÖZET.....	III
ABSTRACT	IV
ÖN SÖZ.....	V
TABLolar DİZİNİ	VI
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE’DE KÖYCÜLÜK DÜŞÜNCESİNİN TARİHSEL ARKA PLANI

1.1. OSMANLI’DAN CUMHURİYET’E KÖYCÜLÜĞÜN DÜŞÜNSEL TEMELLERİ	7
1.2. CUMHURİYET’İN İLK DÖNEMİNDE (1923–1946) KÖYCÜLÜK POLİTİKALARI.....	9
1.2.1. 1930 Sonrası Devletçilik Dönemi ve Planlı Köycülük Uygulamaları	11
1.3. KÖY ENSTİTÜLERİ VE HALKÇILIK İDEOLOJİSİ.....	14
1.4. 1950 SONRASI KÖYCÜLÜKTEN KALKINMACILIĞA GEÇİŞ	21

İKİNCİ BÖLÜM

1950–1960 DÖNEMİNİN SİYASAL VE TOPLUMSAL BAĞLAMI

2.1. ÇOK PARTİLİ HAYATA GEÇİŞ SANCILARI VE SİYASAL DÖNÜŞÜM (1945–1950).....	23
2.1.1. 12 Temmuz Beyannamesi ve İktidar-Muhalefet İlişkileri	24
2.1.2. Ekonomik Hoşnutsuzluk ve Hürriyet Misakı.....	25
2.2. DEMOKRAT PARTİ İKTİDARI VE İLK DÖNEM POLİTİKALARI (1950–1954)	26
2.2.1. 14 Mayıs 1950 Seçimleri.....	26
2.3. KIRSAL TÜRKİYE’DE GÖÇ, EĞİTİM VE EŞİTSİZLİK.....	29
2.4. DEMOKRAT PARTİ DÖNEMİNDE KRİZ, DIŞ POLİTİKA VE 27 MAYIS’A GİDEN SÜREÇ	31
2.4.1. Sosyo-Ekonomik Daralma ve Kriz Yılları (1954–1958)	31

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KÖY POSTASI DERGİSİ (1950–1960)

3.1. DERGİNİN KİMLİĞİ, YAYIN POLİTİKASI VE MİSYONU	34
--	----

3.2. TARIM VE EKONOMİ: MAKİNELEŞME VE MARSHALL RÜZGÂRI	37
3.3. EĞİTİM VE KÜLTÜR: ENSTİTÜLERDEN "GEZİCİ KURSLARA"	
DÖNÜŞ.....	40
3.4. SİYASET, DEVLET VE DIŞ POLİTİKA ALGISI.....	43
3.5. TOPLUMSAL DEĞİŞİM: KADIN, GÖÇ VE GECEKONDU	46
3.6. 27 MAYIS 1960 DARBESİ VE DERGİNİN TAVRI.....	50
SONUÇ.....	54
KAYNAKÇA.....	58

ÖZET
YÜKSEK LİSANS TEZİ
KÖY POSTASI DERGİSİ (1950-1960)

Hediye ALKAN BİLEN

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Gülbin FIRAT ONAT

2026, 68 sayfa

Türkiye'nin modernleşme tarihinde köycülük hem demografik bir çoğunluk hem de ideolojik bir inşa sahası olarak merkezi bir rol oynamıştır. Erken Cumhuriyet Dönemi'nin aydınlanmacı ve kültürel dönüşümü hedefleyen idealist köycülük anlayışı, 1950 yılında Demokrat Parti'nin iktidara gelişiyle birlikte yerini pragmatik ve kalkınmacı bir paradigmaya bırakmıştır. Bu çalışma, söz konusu tarihsel kırılmayı, dönemin kırsal gündemini ve taşra aydınının dönüşümünü sayfalarına taşıyan *Köy Postası* dergisi (1950-1960) ekseninde incelemektedir. Araştırmada, nitel içerik analizi yöntemi kullanılarak dergide yer alan metinler; tarım politikaları, eğitim, göç ve siyasal söylem temaları altında değerlendirilmiştir. Çalışma, Demokrat Parti Dönemi'nde köyün kapalı ekonomik yapısının çözüldüğünü; köylünün “seçmen” ve “tüketici” kimliğiyle sisteme entegre olurken, kültürel aydınlanma hedefinin geri planda kaldığını ortaya koymaktadır. Sonuç olarak bu tez, 1950-1960 arasının sadece siyasi bir iktidar değişimi değil, Türk köycülük düşüncesinde “romantizmden realizme” geçişin yaşandığı sancılı bir modernleşme evresi olduğunu Köy Postası dergisi üzerinden kanıtlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Köy Postası Dergisi, Demokrat Parti, Köycülük.

ABSTRACT

MASTER’S THESIS

KÖY POSTASI MAGAZINE (1950-1960)

Hediye ALKAN BİLEN

Advisor: Asst. Prof. Gülbin FIRAT ONAT

2026, Page: 68

In the history of Turkey's modernization, the peasantry has played a central role both as a demographic majority and as a site of ideological construction. The idealist understanding of peasantism of the Early Republican period, which aimed at enlightenment and cultural transformation, gave way to a pragmatic and developmentalist paradigm with the Democrat Party coming to power in 1950. This study examines this historical rupture, the rural agenda of the period, and the transformation of the provincial intellectual through the lens of *Köy Postası* magazine (1950-1960), which carried these issues to its pages. In the research, using the qualitative content analysis method, the texts contained in the magazine were evaluated under the themes of agricultural policies, education, migration, and political discourse. The study reveals that during the Democrat Party era, the closed economic structure of the village dissolved; and while the peasant integrated into the system with the identity of “voter” and “consumer,” the goal of cultural enlightenment remained in the background. Consequently, this thesis demonstrates through *Köy Postası* magazine that the period between 1950-1960 was not merely a change of political power, but a painful modernization phase in which a transition from “romanticism to realism” occurred in Turkish peasantist thought.

Key Words: Köy Postası Magazine, Democrat Party, Peasantism.

ÖN SÖZ

Türkiye’de köycülük ve köy politikaları, Osmanlı döneminden günümüze kadar süregelen köklü bir sistemin parçasıdır. Gerek Osmanlı Devleti’nin son yıllarında gerekse Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluş döneminde “köycülük” kavramının her zaman ön planda tutulduğu görülmektedir.

Sürelî yayınlar, basın hayatına girdikleri andan itibaren siyaset alanında da kendilerine yer edinmiş ve zaman zaman siyasal sürece yön vermişlerdir. Bu tez çalışmasında; öncelikle Osmanlı’dan Cumhuriyet’in kuruluşuna ve sonrasındaki sürece kadar uzanan dönemde uygulanan köycülük politikaları ele alınmıştır. Çalışmamızda yöntem olarak literatür taraması kullanılmış; bu doğrultuda Köy Postası dergisinin 1950-1960 yılları arasında yayımlanan nüshaları titizlikle incelenmiştir. Dergi içeriği; tarım, ekonomi, eğitim, kültür, kadın gibi temel başlıklar altında tasnif edilerek analiz edilmiştir. 1950-1960 döneminde uygulanan köy politikaları, Köy Postası dergisinin bakış açısıyla analiz edilmiştir.

Öncelikle çalışmanın konusunu belirlememde ve her aşamasında bana yardımcı olan , değerli görüşleriyle yön gösteren, azimlendiren saygı değer hocam Dr. Öğr Üyesi Gülbin FIRAT ONAT’a teşekkür ederim. Ayrıca çalışma sürecinde her zaman bana destek olan eşim Barış BİLEN’e, okul hayatımın her anında yanımda olan aileme sevgiler sunar ve bir an bile beni yalnız bırakmayan oğlum Robin’e ☺ teşekkür ederim.

Muş-2026

Hediye ALKAN BİLEN

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 3.1. Köy Postası Dergisi (1952-1960) Tematik Kodlama Sistemi	4
--	---

GİRİŞ

Türkiye'de “köy” ve “köylü” olgusu, yalnızca nüfusun büyük bir bölümünü ifade eden demografik bir kategori değil; Osmanlı'dan Cumhuriyet'e devredilen toplumsal, ekonomik ve kültürel bir mesele olarak varlığını sürdürmüştür. Cumhuriyet'in kuruluş yıllarında nüfusun önemli bir kısmının kırsal alanlarda yaşaması, köyü modernleşme projesinin merkezine yerleştiren bir yaklaşımın gelişmesine yol açmıştır. Bu doğrultuda Cumhuriyet ideolojisi, köylüyü “milletin efendisi” olarak tanımlamış; Halkevleri ve Köy Enstitüleri gibi kurumlar aracılığıyla kırsal yapının dönüştürülmesini hedeflemiştir.¹ Ancak 1950 yılında Demokrat Parti'nin (DP) iktidara gelişiyle birlikte Türkiye’de köy politikaları ve köycülük söyleminde köklü bir dönüşüm yaşanmıştır. Tek Parti Dönemi’nde kültürel dönüşüm ve aydınlanma hedefleri etrafında şekillenen köycülük anlayışı, DP döneminde ekonomik kalkınma, tarımsal üretim artışı ve kırsal refah söylemi etrafında yeniden tanımlanmıştır. Marshall Planı kapsamında gerçekleştirilen tarımsal mekanizasyon, karayolu ağının genişletilmesi ve toprak dağıtım politikaları bu yeni paradigmanın somut araçları olmuştur.²

Cumhuriyet Dönemi’nde köye yönelik politikalar ve köycülük ideolojisi akademik literatürde geniş biçimde ele alınmıştır. Bununla birlikte söz konusu politikaların kırsal kamuoyuna nasıl yansıdığı, taşra aydınları tarafından nasıl yorumlandığı ve dönemin süreli yayınlarında nasıl çerçevelendiğine ilişkin çalışmalar oldukça sınırlıdır. Oysa süreli yayınlar, dönemin entelektüel tartışmalarını ve toplumsal dönüşüm süreçlerini izleyebilmek açısından eşsiz birincil kaynaklar sunmaktadır. Bu bağlamda *Köy Postası* dergisi (1944-1972), köy meselelerini ele alan en uzun soluklu sivil yayın organlarından biri olarak özel bir ilgiyi hak etmektedir. Dergi, yayın hayatının ilk döneminde (1944-1950) daha çok hukuki, sağlık ve kültürel konulara odaklanmış;³ ancak 1950 sonrasında DP'nin kalkınma söylemiyle paralel biçimde

¹Asım Karaömerlioğlu, *Orda Bir Köy Var Uzakta: Erken Cumhuriyet Döneminde Köycü Söylem* (İstanbul: İletişim Yayınları, 2006), 11-17.

²Sinan Yıldırım, *Türkiye'de Köylülüğün Sosyal Tarihi (1945-1960)* (İstanbul: İletişim Yayınları, 2021), 15-25; Korkut Boratav, *Türkiye İktisat Tarihi 1908-2009* (Ankara: İmge Kitabevi, 2011), 88-100.

³Gülbin Fırat Onat, “Köy Postası Dergisi'nin İlk Dönemi (1944-1950),” *Vakanüvis - Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi* 9, Özel Sayı (2024): 385-410.

tarımsal modernleşme, makineleşme ve kırsal ekonominin pazar ilişkileriyle bütünleşmesi gibi konulara ağırlık vermeye başlamıştır.⁴

Araştırmanın Problemi ve Sorunsalı

Bu tezin temel sorunsalı, 1950-1960 yılları arasında *Köy Postası* dergisinin Tek Parti Dönemi'nden devraldığı köycülük mirasını ne ölçüde sürdürdüğü ya da DP Dönemi'nin kalkınmacı politikaları doğrultusunda nasıl yeniden yorumladığıdır. Dergi, dönemin egemen söylemiyle ne ölçüde örtüşmüş ne ölçüde ondan ayrılmıştır? Çok partili hayata geçişle birlikte hız kazanan tarımsal makineleşme, köyden kente göç ve değişen sosyo-kültürel dengeler dergi sayfalarında nasıl temsil edilmiştir? Kadın kimliği ve eğitim meselesi, kalkınmacı söylem içinde nasıl çerçevelenmiştir? Dergi, 27 Mayıs 1960 darbesini nasıl konumlandırmıştır? Bu sorular, çalışmanın birincil analiz eksenlerini oluşturmaktadır.

Araştırmanın Amaçları

Bu araştırmanın temel amacı, 1950-1960 yılları arasında yayımlanan *Köy Postası* dergisinin yayın politikası ve içerik yapısı üzerinden dönemin köycülük anlayışındaki dönüşümü ortaya koymaktır. Bu doğrultuda çalışmada şu alt amaçlara ulaşılması hedeflenmiştir: dergide yer alan tarım ve ekonomi temalarının DP iktidarının kalkınma politikalarıyla ilişkisini analiz etmek; Köy Enstitüleri'nin tasfiyesi sürecinde derginin eğitim vizyonundaki dönüşümü ve “Gezici Köy Kursları” gibi yeni eğitim modellerine yaklaşımı incelemek; derginin siyaset ve dış politika haberlerini nasıl çerçevelediğini tespit etmek; “modern köy” tahayyülünde kadın kimliğinin ve köyden kente göç olgusunun nasıl ele alındığını çözümlemek; ve derginin 27 Mayıs 1960 darbesi karşısındaki söylem dönüşümünü değerlendirmek.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırma, *Köy Postası* dergisinin tüm yayın hayatını kapsamamakta; Türkiye’de önemli siyasal ve ekonomik dönüşümlerin yaşandığı 1950-1960 yılları arasındaki Demokrat Parti Dönemi ile sınırlandırılmaktadır. Çalışmada derginin dijital ve fiziki arşivlerde ulaşılabilen sayıları (1950 yılından itibaren) temel alınmıştır. Bazı

⁴Hacı Veli Gök, “Köy Postası Dergisi'nde Köy Kalkınması Meselesi (1950-1954),” Vakanüvis - Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi 10, Özel Sayı (2025): 511-535.

sayılara erişilememesi ve anonim yazıların bireysel yazar seslerinin izlenmesini güçleştirilmesi, araştırmanın başlıca metodolojik kısıtlarını oluşturmaktadır. İçerik analizi dört ana tema çerçevesinde yürütülmüştür:

- Tarım ve Ekonomi
- Eğitim ve Kültür
- Siyaset ve Devlet
- Toplumsal Değişim

Bu tematik sınıflandırma, dergideki içeriklerin sistematik biçimde değerlendirilmesini ve dönemin kırsal dönüşümüne ilişkin söylemlerin analiz edilmesini amaçlamaktadır. Söz konusu temalar hem derginin kendi yayın kategorileriyle hem de incelenen tarihsel dönemin belirleyici süreçleriyle örtüşecek biçimde kurgulanmıştır.

Araştırmanın Önemi

Mevcut çalışmaların önemli bir bölümü, Türkiye’de köycülük politikalarını makro ölçekte, devlet politikaları veya ekonomik dönüşümler bağlamında ele almaktadır. Buna karşılık bu tez, süreli yayınları temel alarak kırsal dönüşüm tartışmalarını aydınların bakış açısından incelemeyi hedeflemektedir. *Köy Postası* dergisi, yerel ile merkezi buluşturan ve ne tamamen resmi ne de tamamen muhalif olan özgün bir sivil ses olarak, dönemin taşra entelektüelinin devletle kurduğu pragmatik ilişkiyi belgeleyen eşsiz bir kaynak niteliği taşımaktadır. Bu çalışma, kırsal modernleşme tartışmalarını yalnızca devlet politikaları üzerinden değil, aynı zamanda süreli yayınlar aracılığıyla şekillenen düşünsel üretim bağlamında ele alarak literatüre katkı sağlamayı amaçlamaktadır.

Yöntem

Bu araştırmada nitel araştırma yöntemi benimsenmiş; veri toplama tekniği olarak doküman incelemesi, verilerin işlenmesinde ise nitel içerik analizi kullanılmıştır.⁵ Çalışmanın temel veri kaynağını Köy Postası dergisinin 1950-1960 yılları arasında yayımlanan sayıları oluşturmaktadır. İncelenen sayılarda yer alan makaleler, haberler, köşe yazıları, editöryal notlar ve kapak yazıları nitel içerik analizi yöntemiyle

⁵Philipp Mayring, *Qualitative Content Analysis: Theoretical Foundation, Basic Procedures and Software Solution* (Klagenfurt: SSOAR, 2014), 26-34; Virginia Braun ve Victoria Clarke, “Using Thematic Analysis in Psychology,” *Qualitative Research in Psychology* 3, no. 2 (2006): 77-101.

değerlendirilmiştir. Analiz sürecinde tematik kodlama ilkelerine dayalı olarak metinler taranmış; tekrarlayan konular, tartışma başlıkları ve söylem örüntüleri belirlenerek dört ana tema altında kodlanmıştır. Bu tematik çerçeve, üçüncü bölümde ayrıntılı biçimde açıklanmakta ve Tablo 3.1’de sistematik olarak sunulmaktadır. Elde edilen bulgular, dönemin siyasal ve toplumsal bağlamı içinde yorumlanarak Köy Postası dergisinin köycülük söylemindeki konumu ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Tablo 3.1. Köy Postası Dergisi (1952-1960) Tematik Kodlama Sistemi

Kod	Tema	Kapsam	İncelenen Sayı	Örnek Başlıklar
TAR	Tarım ve Ekonomi	Makineleşme, Marshall Planı, toprak dağıtımı, tarımsal verimlilik, pazar ilişkileri, kredi ve vergi politikaları	24	“Ziraî Kalkınmamızda Yayının Kolu”, “Emeği Değerlendiren Himmetlere Doğru”, “Köylüye Toprak Dağıtımı”
EĞİ	Eğitim ve Kültür	Köy Enstitüleri’nin tasfiyesi, Gezici Köy Kursları, okuma odaları, folklor ve halk bilgisi çalışmaları	19	“Köy Enstitüleri”, “Gezici Köy Kursları”, “Köylerde Okuma Odaları Açılıyor”
SİY	Siyaset ve Devlet	DP iktidarının haberleri, seçimler, Türk-Amerikan ilişkileri, Kore Savaşı, Kıbrıs meselesi, 27 Mayıs darbesi	21	“Demokrat Parti Büyük Üstünlükle Seçimleri Kazandı”, “Kore Kahramanlarımız”, “Açık Mektup”
TOP	Toplumsal Değişim	Köyden kente göç, kadın kimliği, gecekondu, kültürel dönüşüm, köy-şehir kaynaşması	17	“Köy ve Şehir Kaynaşması”, “Köy Kadını”, “Köylerden Şehirlere Akının Sebepleri”

Kaynak: Köy Postası dergisi (1950-1960) taranarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tabloda görüldüğü üzere tarım ve ekonomi teması, incelenen sayılar içinde en fazla yer bulan kategori olmuştur. Bu durum, Demokrat Parti döneminin “maddi kalkınma” merkezli söylemiyle *Köy Postası*’nın yayın gündeminin büyük ölçüde örtüştüğüne işaret etmektedir. Eğitim ve kültür teması ise nicelik olarak daha sınırlı kalmakla birlikte içerik olarak önemli bir gerilimi yansıtmaktadır: derginin Tek Parti döneminin aydınlanmacı eğitim anlayışına olan nostaljik bağlılığı ile DP döneminin pragmatik eğitim politikaları arasındaki çelişki, bu temada açıkça gözlemlenmektedir.

Siyaset ve devlet teması altındaki haberler derginin siyasi konjonktüre duyarlılığını belgelerken toplumsal değişim teması, köyden kente göç ve kadın kimliği gibi meselelerin söylemsel olarak nasıl çerçevelendiğini ortaya koymaktadır.

Araştırmanın metodolojik sınırlılıkları bağlamında şu husus belirtilmelidir: incelenen sayıların bir bölümüne dijital arşivler aracılığıyla ulaşılmış olup bazı sayılar eksik ya da okunamaz durumdadır. Bu nedenle kimi temalardaki sayı dağılımı nicel kesinlik taşımamakta, yorumlar nitel bir çerçevede sunulmaktadır. Öte yandan dergideki haber ve yazıların büyük çoğunluğu anonim ya da editöryal imzalı olduğundan bireysel yazar seslerini sistematik biçimde izlemek güçleşmektedir. Bu kısıtlamaların farkında olarak analizde imzalı yazılara ve derginin kendi editöryal sesiyle örtüşen köşe yazılarına öncelik tanınmıştır.

Literatür Taraması

Araştırma konusuyla ilgili literatür genel olarak üç ana ekseninde toplanmaktadır. Türkiye'de köycülük düşüncesi üzerine yapılan çalışmalar bağlamında Asım Karaömerlioğlu'nun *Orda Bir Köy Var Uzakta* (2006) adlı eseri, Cumhuriyet Dönemi'nde köycü söylemin ideolojik kurgusu ve sınıfsal dinamiklerini çözümlemiş; bu çalışma, tezin teorik çerçevesinin temel taşlarından birini oluşturmaktadır. Sinan Yıldırım'ın *Türkiye'de Köylülüğün Sosyal Tarihi (1945-1960)* (2021) adlı çalışması ise 1950'li yılların kırsal toplumsal dönüşümünü ekonomi-politik bir perspektifle ele alırken Korkut Boratav'ın DP Dönemi iktisat tarihi çalışmaları da araştırmanın siyasal-ekonomik bağlamını kurgulamakta belirleyici bir işlev üstlenmiştir.

Köy Postası dergisine ilişkin çalışmalar ise oldukça sınırlıdır. Derginin 1944-1950 yılları arasındaki ilk dönemini hukuk, sağlık ve kültürel içerik perspektifinden ele alan Gülbin Fırat Onat'ın (2024) araştırması, derginin kuruluş dönemindeki yayın çizgisini anlamamıza önemli katkı sağlamaktadır. Hacı Veli Gök'ün (2025) DP iktidarının ilk dört yılını (1950-1954) kalkınma ve ziraat temaları üzerinden inceleyen çalışması ise bu tezin doğrudan diyalog kurduğu ve dönemin daha önceki kesitini ele alan komşu bir araştırma niteliğindedir. Mevcut tez, söz konusu çalışmalar incelenip 1950-1960 dönemi ele alınarak hazırlanmıştır. 1950-1960 dönemini dört tema ekseninde sistematik biçimde çözümlemeyi ve derginin tüm bu dönem boyunca nasıl bir söylem tutarlılığı ya da dönüşümü yaşadığını ortaya koymayı hedeflemektedir.

Araştırmanın üçüncü literatür eksenini DP Dönemi'ne ilişkin siyasal tarih çalışmaları oluşturmaktadır. Erik Jan Zürcher'in *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi*, Kemal Karpat'ın *Türk Demokrasi Tarihi* ve William Hale'in *Türk Dış Politikası* gibi temel başvuru eserleri, tezin siyasal ve ekonomik bağlam bölümlerini inşa etmekte kullanılmıştır. Kadın tarihi ve göç literatüründen ise Zeynep Ezgi Kaya'nın yüksek lisans tezi ile Sinan Yıldırım'ın sosyal tarih çalışması, toplumsal değişim temasının analiz zeminini oluşturmuştur.

Bu çalışma üç ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm, Türkiye'de köycülük düşüncesinin tarihsel arka planını ele almakta; Osmanlı'dan Cumhuriyet'e köycülüğün düşünsel temellerini, Erken Cumhuriyet Dönemi'nin köy politikalarını, Köy Enstitüleri'ni ve 1950 sonrasında yaşanan paradigma değişimini incelemektedir. İkinci bölüm, 1950-1960 döneminin siyasal ve toplumsal bağlamını kurmakta; çok partili hayata geçiş, DP'nin ilk dönem politikaları, kırsal göç ve 27 Mayıs'a giden süreci ele almaktadır. Üçüncü bölüm, tezin çözümleme eksenini oluşturmakta ve *Köy Postası* dergisini yedi alt başlık altında incelemektedir: derginin kimliği ve yayın politikası; araştırmanın yöntemi ve analitik çerçeve, tarım ve ekonomi, eğitim ve kültür; siyaset, devlet ve dış politika algısı; toplumsal değişim ve 27 Mayıs 1960 darbesi karşısındaki tutum. Sonuç bölümünde ise bulgular bir araya getirilerek tezin temel argümanı değerlendirilmekte ve ileride yapılacak araştırmalar için öneriler sunulmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE’DE KÖYCÜLÜK DÜŞÜNCESİNİN TARİHSEL ARKA PLANI

1.1. OSMANLI’DAN CUMHURİYET’E KÖYCÜLÜĞÜN DÜŞÜNSEL TEMELLERİ

Türkiye Cumhuriyeti, kuruluş aşamasında Osmanlı İmparatorluğu’ndan tarımsal üretime dayalı bir ekonomik yapı devralmıştı. Bu miras, uzun yıllar süren yıpratıcı savaşların gölgesinde işlevini büyük ölçüde yitirmiş durumdaydı. İmparatorluğun son döneminde yaşanan sürekli çatışmalar ve seferberlik halleri, ülkenin en dinamik gücü olan genç nüfusun kaybına yol açmıştı. Tarımsal üretimde hayati öneme sahip olan hayvan ve araç-gereç stokunun da erimesine neden olmuştu. Nüfusun kahir ekseriyetinin kırsal alanda yaşamasına rağmen, üretim araçlarındaki bu tahribat ve ulaşım ağlarının yetersizliği, ülkeyi tarım ürünlerini dahi ithal eder bir konuma sürüklemişti. Aynı zamanda ulaşım altyapısında yaşanan geri kalmışlık, bölgesel arz-talep dengesizliklerini derinleştirmişti. Yurdun bir bölgesinde kıtlık yaşanırken, diğer bir bölgesinde pazara ulaştırılamayan ürün fazlasının üretici tarafından imha edildiği trajik bir ekonomik tablo ortaya çıkarmıştır.⁶

Bu tarihsel ve ekonomik enkazın üzerine inşa edilen Cumhuriyet idaresi, kuruluş felsefesinin merkezine çağdaş, laik ve modern bir toplum yaratma hedefini koymuştu. Bu dönüşümün de ancak yeniliklerin kırsal nüfusa nüfuz etmesiyle mümkün olacağını öngörmüştür. Sonuç olarak da inkılapların başarısı ve kalıcılığı, köylere ne ölçüde ulaşabildiğiyle doğrudan ilişkilendirilmiştir. Bu bağlamda “köy” ve “köylü” kavramları, yalnızca idari birer birim veya nüfus grubu olmanın ötesinde, sosyolojik ve düşünsel bir zeminde yeniden tanımlanmıştır. Köy, tarımsal üretimle yerleşik hayata geçen, geleneksel bağların güçlü olduğu ve değişime karşı dirençli en eski yerleşim birimi olarak nitelendirilirken; köylü sınıfı da bu yapının içinde şekillenen toplumsal bir gerçeklik olarak ele alınmıştır.⁷ Söz konusu düşünsel kavramları analiz ederken, kırsal

⁶Nuray Özdemir Tiryaki, “Cumhuriyetin İlk Yıllarında Türkiye’de Nüfusu Artırmaya Yönelik Uygulamalar,” 10. Uluslararası Atatürk Kongresi (8-9 Kasım 2023) Bildirileri, c. 2 (Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 2023), 1869.

⁷ Türkan Çetin, “Cumhuriyet Döneminde Türkiye’de Köylü Politikası (1923-1950)” (Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, 2007), 23.

yapının kendi içindeki katmanlaşmasını da göz ardı etmemek gerekir. Türkiye kırsalında toplumsal tabakalaşma, büyük ölçüde arazi mülkiyeti üzerinden şekillenmiş; toprağı işlemeyen büyük toprak sahiplerinden, yeterli aracı olan varsıl köylülere, kendi toprağını işleyen orta köylülerden, topraksız tarım işçilerine uzanan hiyerarşik bir yapı ortaya çıkmıştır. Bu sınıfsal farklılıklar ve mülkiyet ilişkileri, Cumhuriyet ideolojisinin köye bakışını ve müdahale araçlarını şekillendiren temel dinamiklerden biri olmuştur.⁸ Ayrıca, 1917 Rus Devrimi'nden Balkanlar'daki isyanlara, 1949 Çin Devrimi'nden Latin Amerika'ya kadar uzanan küresel ölçekteki köylü hareketleri, dönemin Türk aydınları ve yöneticileri için köylü sorununun ihmal edilemeyecek kadar hayati ve stratejik bir mesele olduğunu kanıtlar niteliktedir.⁹

Cumhuriyet ideolojisinin temel taşlarından biri olan “Halkçılık”, Türkiye özelinde tabandan gelen bir halk talebi veya kendiliğinden gelişen bir siyasal refleks olmaktan ziyade, devlet seçkinleri tarafından oluşması muhtemel sınıfsal hareketliliklere karşı yukarıdan aşağıya (tepeden inme) geliştirilen bir tedbir mekanizması olarak şekillenmiştir. Bu bağlamda Halkçılık, CHP programında yerini almadan çok önce, Osmanlı'nın son döneminde Jön Türkler ve aydınlar nezdinde tartışılmaya başlanmış bir kavramdır. Özellikle II. Abdülhamit yönetimine karşı halk desteği arayışında olan Jön Türk hareketi, modernleşme sancıları yaşayan Rusya, Çin ve İran gibi ülkelerdeki benzer hareketlerde olduğu gibi, geleneksel yapı ile modernleşme zorunluluğu arasındaki çelişkiyi “halka gitmek” suretiyle aşmaya çalışmıştır.¹⁰ Tek Parti Dönemi'nde Köycü politikaların sürekli gündemde tutulmasının ardındaki temel motivasyon ise yönetici elitin duyduğu sınıfsal endişedir. Bu endişe, mevcut toprak sisteminin çözülmesiyle topraksızlaşan köylülerin şehirlere yığılması ve siyasal istikrarı tehdit edebilecek bir işçi sınıfı (proletarya) oluşturması korkusuna dayanmaktaydı. Bu sebeple köycülük, sadece tarımsal geri kalmışlığı aşmaya yönelik iktisadi bir hamle değil; aynı zamanda ideolojik ve kültürel araçlarla kırsal nüfusu yerinde tutmayı amaçlayan stratejik bir yönelimdir.¹¹

⁸ Hilal Tuğba Örmecioğlu, “Cumhuriyetin İlk Yıllarında Köycülük Tartışmaları ve Numune Köyler,” Belleten 83, sy. 297 (Ağustos 2019): 730.

⁹ A.g.e., 733.

¹⁰ Karaömerlioğlu, Orda Bir Köy Var Uzakta, 11-13.

¹¹ A.g.e, 17.

1.2. CUMHURİYET'İN İLK DÖNEMİNDE (1923–1946) KÖYCÜLÜK POLİTİKALARI

Türk İnkılabının temel yönelimi çağdaşlaşma olmakla birlikte, Mustafa Kemal Atatürk ve dönemin yönetici kadrosu, bu modernleşme hamlesinin şehir merkezleriyle sınırlı kalmaması gerektiği bilinciyle hareket etmiştir. Cumhuriyet'in ilanının hemen akabinde, 1924 yılında Köy Kanunu'nun çıkarılması, devletin köye yönelik müdahalesinin ilk ve en somut hukuki adımı olarak tarihe geçmiştir.¹² Bu yasal düzenleme, yalnızca idari bir yapılanmayı değil, aynı zamanda kırsal kalkınmayı hedefleyen bütüncül bir programı da beraberinde getirmiştir. Dönemin köycülük politikaları, eğitim ve tarım alanında eşgüdümlü yürütülen projelerle hayata geçirilmeye çalışılmıştır. Bölge yatılı okullarının açılması, tarım liselerinin kurulması, askerlik süresince verilen okuma-yazma ve meslek eğitimleri ile Millet Mektepleri gibi yaygın eğitim hamleleri köylünün aydınlanmasını hedefleyen stratejik adımlar olarak öne çıkmıştır. Bu politikaların temel amacı, üretim araçlarından yoksun ve geleneksel yöntemlere sıkışıp kalmış köylüyü, modern tarım teknikleriyle tanıştırmak ve Cumhuriyet'in yurttaşlık bilincini kırsal alana taşımaktır.¹³

Devlet, bu dönemde köylüyü yalnızca bir üretim faktörü olarak değil, rejimin tabana yayılmasının asli unsuru olarak görmüş; kalkınma hamlelerini bu perspektifle şekillendirmiştir. Millî Mücadele'nin ardından kurulan yeni devlet, Osmanlı'dan devralınan dışa bağımlı ve kapitalizmin periferisine itilmiş ekonomik mirası reddederek, kendi kendine yeten milli bir ekonomi inşa etme sürecine girmiştir. Bu sürecin yol haritası, 1923 yılında toplanan ve toplumun farklı kesimlerinin (tüccar, sanatkâr, amele, çiftçi) temsil edildiği İzmir İktisat Kongresi'nde çizilmiştir. Kongrede, özellikle “Çiftçi Grubu”nun talepleri doğrultusunda, tarımsal üretimdeki noksanlıklar, makineleşme

¹² 18 Mart 1924 tarih ve 442 sayılı Köy Kanunu, Cumhuriyet idaresinin kırsal yapıyı idari ve hukuki olarak tanımladığı ilk kapsamlı düzenlemedir. Kanun, nüfusu 2.000'den az olan yerleşimleri “köy” olarak tanımlayarak, köye “tüzel kişilik” statüsü kazandırmıştır. Bu yasa ile köyün idari yapısı (Muhtar ve İhtiyar Meclisi) belirlenmiş; köylünün müşterek hizmetleri yapması için “İmece” ve “Salma” gibi geleneksel dayanışma pratikleri yasal zorunluluk haline getirilmiştir. Kanun, sadece bir idari düzenleme değil, aynı zamanda Cumhuriyet modernizminin köye nüfuz etme aracı olarak kurgulanmıştır. Bkz. T.C. Resmî Gazete, Köy Kanunu, Kanun No: 442, 7 Nisan 1924, sy. 68.

¹³ Muhammed Sarı, “442 Sayılı Köy Kanunu Çerçevesinde Cumhuriyet Dönemi Köye Yönelik Çalışmalar,” Journal of History School 7, sy. XIX (Eylül 2014): 510-511.

ihtiyacı ve vergi adaletsizlikleri masaya yatırılmış; Havza temsilcisi Zübeyiroğlu Nafiz Bey'in vurguladığı üzere, “asli unsur” olan köylünün sağlık ve eğitim sorunlarının çözümü, rejimin bekası için bir zorunluluk olarak görülmüştür. Bu politikaların hukuki ve idari düzlemdeki en somut yansıması, Cumhuriyet'in ilanından kısa süre sonra çıkarılan Köy Kanunu olmuştur. Ülkenin coğrafi ve demografik çeşitliliği gözetilerek hazırlanan bu 97 maddelik kanun, köye ilk kez “tüzel kişilik” kazandırmış; “İmece” ve “Salma” gibi geleneksel dayanışma pratiklerini yasal bir zemine oturtmuştur. Kanun, köylerin imarından sağlık işlerine kadar geniş bir yelpazede düzenlemeler getirmiş ve kanunu etkin uygulayan köylerde gözle görülür bir kalkınma sağlanmıştır. Ancak, 1929 Dünya Ekonomik Buhranı'nın etkileri, kırsaldaki düşük okuryazarlık oranı ve yerel güç odaklarının (köy ağaları) çıkarlarının zedelenmesi gibi faktörler, kanunun bazı bölgelerde işlevsiz kalmasına veya rafa kaldırılmasına neden olmuştur.¹⁴

Dönemin ekonomi politiğinin bir diğer önemli ayağı ise vergi reformlarıdır. Osmanlı maliyesinin temel gelir kalemi olan ve üreticinin kârına bakılmaksızın %10 oranında alınan “Aşar Vergisi”, köylü üzerinde büyük bir yıkım yarattığı gerekçesiyle kaldırılmıştır. Bu radikal karar, devlet bütçesinde ciddi bir açık oluştursa da Cumhuriyet rejimi, köylüyü rahatlatmak adına bu mali yükü göze almıştır. Oluşan bütçe açığı, şehirli nüfusa yönelik “Kazanç”, “Umumi İstihlak” ve “Buhran” vergileriyle veya “Arazi” ve “Ağnam” (Hayvan) vergilerinde yapılan düzenlemelerle kapatılmaya çalışılmıştır. Özellikle 1931 yılında yapılan düzenlemelerle Arazi Vergisi daha adil bir yapıya kavuşturulmaya çalışılmış, Osmanlı'dan kalan Ağnam Vergisi ise “Hayvan Vergisi” adıyla modernize edilerek tahsilat dönemleri köylünün ödeme gücüne (Nisan ayı) göre ayarlanmıştır. Buna karşın, il genel meclisleri tarafından toplanan “Maarif Vergisi”, yerel eşrafın eğitime mesafeli duruşu nedeniyle çoğu zaman amacına uygun kullanılamamış ve yoksul köylü üzerinde bir baskı aracı olarak kalmıştır. Ulaşım altyapısı da köycülük politikalarının merkezinde yer almıştır. Osmanlı döneminde yabancı sermayenin kontrolünde olan ve sınırlı bir hatta (Batı Anadolu) sıkışan demiryolları, Cumhuriyet döneminde millileştirilerek yaygınlaştırılmıştır. Üreticinin

¹⁴ Erik Jan Zürcher, Modernleşen Türkiye'nin Tarihi (İstanbul: İletişim Yayınları, 2008), 248.

pazara erişimini sağlayan bu hamle, köylünün “ürünüm elimde kalır” korkusunu yenmesini sağlamış ve tarımsal üretimi teşvik etmiştir.¹⁵

1.2.1. 1930 Sonrası Devletçilik Dönemi ve Planlı Köycülük Uygulamaları

1931–1939 yılları, Türkiye Cumhuriyeti’nin hem iç hem de dış dinamiklerin zorlamasıyla liberal ekonomi politikalarından uzaklaşarak “Devletçilik” ilkesini merkeze aldığı bir dönüm noktasını teşkil eder. 1923 İzmir İktisat Kongresi’nde hedeflenen tam bağımsız ve özel teşebbüse dayalı hızlı kalkınma ideali, Osmanlı’dan tevarüs eden “devlet baba” beklentisinin halk üzerindeki hakimiyeti ve sermaye birikiminin yetersizliği nedeniyle 1930’ların başında beklenen sonuçları verememiştir.¹⁶

Bu içsel tıkanıklığa ek olarak, 1929 Dünya Ekonomik Buhranı’nın yarattığı küresel sarsıntı, tarım ürünlerinin dış pazar fiyatlarını düşürmüş, işsizliği artırmış ve ticaret-sanayi dengesinde ciddi bir makas aralığı yaratmıştır. Kapitalist dünya ekonomilerinin üretim fazlası ve pazar daralması kriziyle boğuştuğu, buna karşın sosyalist Sovyet Rusya’nın planlı devletçilik ile sanayileşme hamlesini sürdürdüğü bu konjonktür, Türk idarecilerini devletin ekonomiye doğrudan müdahale ettiği yeni bir modele yöneltmiştir. Küresel krizin Türk tarımı üzerindeki yıkıcı etkilerini hafifletmek ve köylünün giderek yoksullaşmasını önlemek amacıyla atılan en stratejik adım, 1931 yılında Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti öncülüğünde toplanan I. Ziraat Kongresi olmuştur. Hazırlıkları 1930 yılında başlayan bu kongre, tarımsal kredi mekanizmalarından vergilendirmeye, pazarlama standartlarından nakliye tarifelerine kadar kırsal ekonominin tüm kılcal damarlarını kapsayan geniş bir gündemle toplanmıştır. Kongrenin metodolojisi, masa başı kararlarından ziyade, mahalli düzeyde düzenlenen küçük ön kongreler ve ziraat odalarının saha çalışmalarıyla beslenen 120 adet kapsamlı rapora dayanmaktaydı. I. Ziraat Kongresi, 1923 İzmir İktisat Kongresi ile kıyaslandığında, Cumhuriyet’in değişen iktisadi zihniyetini net bir şekilde ortaya koyar. 1923 Kongresi’ne daha çok toprak ağaları ve eşraf katılım gösterip liberal bir ton hakimken; 1931 Kongresi’ne her bölgeden üreticiler ve alanında uzman teknokratlar katılmış, liberalizm yerini devletin yönlendirici gücüne bırakmıştır. Bu kongre, tarımsal sorunların ilk kez bu denli kapsamlı ve bilimsel bir zeminde tartışılması bakımından

¹⁵ A.g.e, 265.

¹⁶ Korkut Boratav, Türkiye İktisat Tarihi 1908-2009 (Ankara: İmge Kitabevi, 2011), 63.

kurucu bir nitelik taşır. Kongre ile eş zamanlı olarak İsmet Paşa tarafından açılan ve Mustafa Kemal Atatürk'ün de ziyaret ettiği Uluslararası Ziraat Sergisi, modern tarım tekniklerinin ve teknolojinin vitrini olmuştur. Özellikle elli firma ile katılım gösteren Macaristan heyeti ile kurulan temaslar, tarımsal modernizasyonun uluslararası işbirlikleriyle desteklenmesi açısından önemli bir milat kabul edilmiştir.¹⁷

Devletin kırsal alana nüfuz etme ve kalkınmayı merkezi planlamayla yönetme stratejisi, idari yapılanmada da köklü değişiklikleri beraberinde getirmiştir. Özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu gibi devlet otoritesinin zayıf olduğu bölgelerde, feodal yapıları kırmak ve bölgeyi kalkındırmak amacıyla 1927 yılında Umumi Müfettişlikler kurulmuştur.¹⁸ Elâzığ, Diyarbakır, Van gibi illeri kapsayan bu yapılanma, bölgedeki yerel güç odaklarının direnişiyle karşılaşsa da meyveciliğin geliştirilmesi, arıcılığın teşviki ve haşereyle mücadele gibi konularda tarımsal rehabilitasyon çalışmaları yürütmüştür. Bu idari mekanizmanın en başarılı örneklerinden biri, Trakya Umum Müfettişi Kazım Dirik'in çalışmalarıyla somutlaşan Köy Büroları modelidir. Trakya Bölgesi için hazırlanan beş yıllık kalkınma planı çerçevesinde kurulan bu bürolar, köylerin idari ve iktisadi envanterini (sicillerini) tutarak planlı bir köy tipolojisi oluşturmayı hedeflemiştir. 1931 yılında İzmir'de pilot uygulama olarak başlayan ve başarısı üzerine 1936'da yaygınlaştırılan Köy Büroları, iki temel işlev üzerine kurgulanmıştır: Birinci işlev; nüfus, evlilik, şikâyet ve ziraat işleri gibi idari süreçleri yönetmek; ikinci işlev ise köy bütçesinin denetimi ve mali disiplinin sağlanmasıdır. Köy Büroları, aynı zamanda modern ziraat tekniklerini ve sağlık bilgilerini içeren kitaplar yayınlarak bir nevi “eğitim merkezi” gibi çalışmış, 1939

¹⁷ Mustafa Yahya Metintaş ve Mehmet Kayıran, “1929 Dünya Ekonomik Krizinin Türk Tarımına Etkileri ve 1931 Birinci Türkiye Ziraat Kongresi,” Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, sy. 23 (2016): 39.

¹⁸ 6 Haziran 1927 tarih ve 1164 sayılı Kanun ile kurulan Umumi Müfettişlikler, Cumhuriyet'in merkezi otoritesini taşrada tesis etmek ve inkılapları yerleştirmek amacıyla oluşturulmuş, valiliklerin üzerinde yetkilere sahip olağanüstü bölgesel yönetim birimleridir. Doğrudan Başbakanlığa bağlı olan bu teşkilatlar; Birinci (Diyarbakır), İkinci (Trakya/Edirne), Üçüncü (Erzurum) ve Dördüncü (Tunceli) olmak üzere dört bölgede faaliyet göstermiş; bölgenin asayiş, imar, iskân ve eğitim (köy büroları gibi) işlerini tek elden yönetmişlerdir. 1952 yılında Demokrat Parti tarafından kapatılmışlardır. Cemil Koçak, Umumi Müfettişlikler (1927-1952) (İstanbul: İletişim Yayınları, 2010), 85.

yılında kurulan Köy Birlikleri ile de köylünün imece usulüyle organize olmasının önünü açmıştır.¹⁹

Cumhuriyet idaresi, tarımsal kalkınmanın yalnızca yasal düzenlemelerle değil, aynı zamanda bilimsel eğitim ve teknolojik dönüşümle sağlanabileceği gerçeğinden hareketle, 1933 yılında yükseköğretim alanında köklü bir atılım gerçekleştirmiştir. Ziraat eğitiminin akademik bir çatı altında kurumsallaşması amacıyla yürütülen çalışmalar, 30 Ekim 1933 tarihinde Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk ve Başbakan İsmet İnönü'nün de katıldığı bir törenle Yüksek Ziraat Enstitüsü'nün açılmasıyla neticelenmiştir. Bünyesinde Tabii İlimler, Ziraat, Veteriner, Ziraat Sanatları ve Orman Fakültelerini barındıran bu enstitü; hem geleceğin ziraat mühendislerini yetiştirmeyi hem de akademik kadroyu oluşturacak hocaları eğitmeyi hedeflemiştir. Enstitünün eğitim modeli, teori ile pratiği sentezleyen bir yapıya sahiptir; öğrenciler ve öğretim üyeleri yaz aylarında ülkenin farklı bölgelerine giderek yerinde incelemeler yapmış, böylece bilimsel bilgi doğrudan köylüye aktarılırken sahadan elde edilen veriler de akademik tezlere ve enstitünün onuncu yılında yayınlanmaya başlayan “Ankara Yüksek Ziraat Enstitüsü Dergisi” gibi yayınlara kaynaklık etmiştir.²⁰

Eğitim alanındaki bu gelişmelerin yanı sıra, üretim teknolojisinde de “ekstansif” (geleneksel/ilkel) tarımdan makineleşmiş modern tarıma geçiş arayışları hız kazanmıştır. Ancak savaş yıllarında hayvan ve insan gücünü büyük ölçüde kaybeden üretici için, yüksek gümrük vergileri nedeniyle tarım makinelerine erişim ciddi bir mali külfet oluşturmaktaydı. Bu sorunu aşmak adına hükümet, 12 Nisan 1923 tarihli yasa ile makineleşmeyi teşvik etmek için yakıt ve makine ithalatında gümrük muafiyeti getirmiştir. Ayrıca, dünya genelindeki teknolojik dönüşümlere entegre olma çabası kapsamında, 1923 yılında Amiral Chester liderliğindeki ABD’li iş adamlarıyla bir anlaşma yapılarak makine ihtiyacını belirleyecek bir komisyon kurulmuşsa da Chester Planı’nın iptali nedeniyle bu girişim hayata geçirilememiştir.²¹

¹⁹ Seda Çalışır Hovardaoğlu, “Köy Kanunu Uygulamaları ve Köy Gezileri Çerçevesinde Kayseri Köy Merkezlerinde Modernleşme (1923-1945),” Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi 17, sy. 33 (Bahar 2021): 166.

²⁰ Nurullah Kırkpınar, Türkiye’de Zirai Eğitimin Tarihçesi ve Kurumsallaşması (1923-1963) (Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 2024), 35.

²¹ A.g.e., 44.

Devlet, Kurtuluş Savaşı'nın yaralarını sarmak amacıyla üretim araçlarını kaybeden köylüye Müdafaa-i Milliye Vekaleti aracılığıyla nakil vasıtası ve hayvan desteği sağlarken, Ziraat Bankası kanalıyla da faizsiz kredi imkanları sunmuştur. Bu maddi teşvikler, basın yoluyla yürütülen bir aydınlatma kampanyasıyla da desteklenmiştir. Örneğin, *Hakimiyet-i Milliye* gazetesinde Mehmet Nihat, *Ziraat ve Ticaret* gazetesindeki yazarlar, kaleme aldıkları makalelerle makineleşmenin gerekliliğini, motorlu araçların teknik faydalarını ve bakım süreçlerini halka anlatarak kamuoyu oluşturmaya çalışmışlardır. Bununla birlikte, traktör kullananların askerlikten muaf tutulması ve bakım atölyelerinin kurulması gibi tüm teşviklere rağmen, Türkiye genelinde makineleşme süreci oldukça yavaş ilerlemiştir. Bu durgunluğun temelinde; köylünün alım gücünün düşüklüğü, geleneksel üretim alışkanlıklarının direnci, yedek parça teminindeki zorluklar ve makinenin sağladığı üretim fazlasını eritecek ihracat kanallarının yetersizliği yatmaktadır. Ayrıca, kırsal nüfusun yoğunluğu nedeniyle insan emeğinin makineye kıyasla daha ucuz olması da teknolojiye geçişi yavaşlatan bir diğer faktördür. Nitekim makineleşme, ancak pazar ekonomisine entegre olabilen ve ürününü bölge dışına satabilen Ege ve Çukurova gibi bölgelerde yaygınlaşabilmiştir.²²

1.3. KÖY ENSTİTÜLERİ VE HALKÇILIK İDEOLOJİSİ

Cumhuriyet ideolojisinin kırsal alana nüfuz etme stratejisi, yalnızca ekonomik kalkınma hamleleriyle sınırlı kalmamış; rejimin kültürel ve ideolojik temellerinin halka benimsetilmesi amacıyla kurumsal bir dönüşüme de gidilmiştir. Bu bağlamda, 1931 yılında toplanan Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) Üçüncü Büyük Kurultayı'nda alınan kararla Halkevlerinin kuruluşu ilan edilmiştir. Görünürdeki amacı halkı kültür, spor ve eğitim alanlarında geliştirmek olan Halkevleri, özünde CHP'nin "Halkçılık" ilkesini ve parti programını tabana yayma işlevini üstlenmiştir.²³

Halkevlerinin kuruluş sürecini hızlandıran en önemli siyasi dinamiklerden biri, 1930 yılında kurulan Serbest Cumhuriyet Fırkasının (SCF) kısa sürede halktan gördüğü yoğun ilgidir. Bu durum, devrimlerin henüz tabanda yeterince benimsenmediğine dair iktidar kanadında ciddi bir endişe yaratmış ve "kontROLSÜZ" sosyal alanların devlet denetimine alınması fikrini güçlendirmiştir. Bu stratejinin bir sonucu olarak, 1912'den

²² A.g.e 55.

²³ İsmet Giritli, "Atatürk ve Halkçılık," Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi 7, sy. 20 (Mart 1991): 184.

beri faaliyet gösteren ve milli kültürün inşasında önemli rol oynayan Türk Ocakları, 1931 yılında kapatılarak yerini Halkevlerine bırakmıştır. Türk Ocakları, herhangi bir siyasi partiye doğrudan bağlı olmayan, tarih, din ve geleneksel değerleri harmanlayan “milli” bir yapıya sahipken; onun yerini alan Halkevleri, doğrudan parti-devlet bütünleşmesinin bir aracı olarak kurgulanmış ve halkın gündelik yaşamında yeni, seküler ve cumhuriyetçi bir “milli benlik” inşa etmeyi hedeflemiştir. Bu kurumsal dönüşüm, ilerleyen yıllarda kurulacak olan Köy Enstitüleri'nin de ideolojik zeminini oluşturacaktır.²⁴

19 Şubat 1932 tarihinde faaliyete geçen Halkevleri, Cumhuriyet devrimlerinin toplum tabanına yayılması ve “milli bir kültür” inşası sürecinde devletin en önemli ideolojik aygıtlarından biri olarak kurgulanmıştır. Dil ve Edebiyat, Güzel Sanatlar, Temsil, Spor, Sosyal Yardım, Halk Dershaneleri, Kütüphane ve Yayın, Tarih ve Müze ile Köycülük olmak üzere dokuz farklı şubeden oluşan bu yapı içinde; tezin ana eksenini oluşturan ve kırsal dönüşümü hedefleyen birim “Köycülük Şubesi”dir. Halkevlerinin kuruluş felsefesinin temelinde, Kemalizm düşüncesinin halk nezdinde yeterince içselleştirilemediği endişesi ve bu ideolojiyi özellikle nüfusun çoğunluğunu oluşturan köylü kitleye aktarma zorunluluğu yatmaktadır. Nitekim Mustafa Kemal Atatürk, 1932 yılındaki açılış konuşmasında, milliyetçi hedeflere ancak yetişkin bireylerin eğitimiyle ulaşılabileceğini vurgulamış; CHP programında da Halkevleri, halkı milliyetçilik potasında eritecek bir mecra olarak tanımlanmıştır. Bu kurumlar aynı zamanda, inkılapların halka benimsetilmesinde isteksiz kaldığı düşünülen aydın kesimi harekete geçirmeyi ve şehirli aydın ile köylü arasındaki derin kültürel uçurumu kapatmayı amaçlamıştır.²⁵

Halkevleri bünyesinde en aktif birimlerden biri olarak çalışan Köycülük Şubesi, kendisine yakın köyleri “model köy” olarak seçerek kültürel ve sosyal kalkınmayı bu merkezlerden başlatmayı hedeflemiştir. Şube üyeleri ve gönüllü doktorlar, bahar aylarının gelmesiyle birlikte köylere geziler düzenleyerek sağlık taramaları yapmış, köylünün resmi dairelerdeki dilekçe ve mektup işlerini çözüme kavuşturmuş ve başarılı

²⁴ Füsün Üstel, İmparatorluktan Ulus-Devlete Türk Milliyetçiliği: Türk Ocakları (1912-1931) (İstanbul: İletişim Yayınları, 2004), 55.

²⁵ Fahriye Emgili, “Halkevlerinin Köy ve Köycülük Faaliyetleri,” Tarih ve Günce, sy. 8 (Ocak 2021): 201.

öğrencilerin eğitimini desteklemiştir. Üye sayısı 1932’de 2.098 iken 1940’ta 154 bine ulaşan Halkevleri, sadece 1940 yılında en az iki bin köye gezi düzenleyerek kırsal alanda ciddi bir mobilizasyon Halkdüzenlenmiş, ziraat uzmanları aracılığıyla modern tarım teknikleri anlatılmış, cirit ve orta oyunu gibi geleneksel etkinliklerle köy halkıyla duygusal bağlar güçlendirilmeye çalışılmıştır. 1940 yılında yayınlanan CHP yönergeleriyle, köycülük şubelerinin varlığı zorunlu kılınmış ve köy-şehir kaynaşması kurumsal bir zemine oturtulmuştur. Ancak tüm bu iyi niyetli çabalara rağmen, Halkevlerinin köycülük faaliyetleri belirli sınırlılıklar içinde kalmıştır. Dönemin aydınları, toplumsal gelişimin anahtarını ekonomik kalkınmadan ziyade kültürel ve siyasi bilinçlenmede aradıkları için; köylünün yakıcı ekonomik sorunlarına (toprak, pazar, kredi) çözüm üretmek yerine, meseleyi daha çok “antropolojik” bir merakla ele almış ve kültürel veri toplamanın ötesine geçememişlerdir. Köylü ekonomik refah beklerken, Halkevlerinin onlara “şehirli görünümü” kazandırmaya çalışması, hedeflenen dönüşümün tam anlamıyla gerçekleşmesini engellemiştir.²⁶

Halkevlerinin il ve ilçe merkezlerinde konuşlanması, ulaşım imkânlarının kısıtlı olduğu o dönemde, hizmetlerin uzak köylere götürülmesinde lojistik engeller yaratmıştır. Halkevleri üyelerinin köy gezilerinde konaklayacak yer bulamaması ve hizmetlerin sürekliliğinin sağlanamaması gibi aksaklıklar, daha yerel ve pratik bir örgütlenme modelini zorunlu kılmıştır. Bu ihtiyaca binaen, CHP’nin Beşinci Büyük Kurultayı’nda alınan kararla, Halkevlerinin ulaşamadığı bucak, köy ve mahallelerde faaliyet göstermek üzere Halkodalarının kurulması kararlaştırılmıştır. İl merkezleri dışında açılan ve yönetimi CHP ile yerel idare heyetlerine bırakılan Halkodaları, en az 50 üye, uygun bir bina ve bütçe şartıyla faaliyete geçebiliyordu. 1939 yılında yayınlanan yönergeyle işlevleri netleşen bu odalar; okuma salonları, radyo dinletileri, Hacıvat-Karagöz gösterileri ve sağlık hizmetleri gibi faaliyetlerle köy halkının kültürel ihtiyaçlarını karşılamayı hedeflemiştir. Halkodaları, sadece bir kültür merkezi değil, aynı zamanda yerel ihtilafların mahkemeye taşınmadan çözüldüğü bir “sosyal rehabilitasyon” alanı olarak da işlev görerek adli yükü hafifletmiştir. Bu odaların kadrosunda genellikle köy eğitimcileri ve öğrenciler yer almış; Halkevlerinden yedi yıl

²⁶ A.g.e, 205.

sonra kurulmuş olmalarına rağmen, köylerdeki artan okullaşma oranı ve halkın talebi, Halkodalarının hızla yaygınlaşmasını sağlamıştır.²⁷

Halkçılık ideolojisi bağlamında, 1930’larda kurulan Halkevleri ve onun köycülük şubeleri de inkılapların ülkenin en ücra köşelerine kadar ulaştırılmasında kritik bir rol üstlenmiştir. Amaç, sınıfsal çelişkilerden arındırılmış, imtiyazsız ve kaynaşmış bir toplum yaratmak ideali doğrultusunda, köylünün kültürel ve sosyal seviyesini yükseltmektir. Köy Enstitüleri ve Halkevleri, bu yönüyle devletin resmî ideolojisinin köylere taşınmasında birer “kültür taşıyıcısı” işlevi görmüş; köylünün modernleşme sürecine aktif katılımını sağlamaya yönelik en kapsamlı kurumsal yapılar olarak tarihteki yerini almıştır. Eğitim, Cumhuriyet’in köye ulaşma projesinin en stratejik ve en zorlu cephesi olmuştur. 3 Mart 1924 tarihli Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile eğitimde birlik sağlanmış olsa da, bu reformun kırsal alana yansımaları, öğretmen ve okul yetersizliği nedeniyle sancılı olmuştur. Cumhuriyet’in ilk yıllarında, 40 bin köye karşılık sadece 6 bin civarında köy öğretmeni bulunması ve köy okullarının eğitim süresinin şehirlerden farklı olarak 3 yılla sınırlandırılması, kırsal nüfusun ortaöğretime geçişini engelleyen yapısal bir eşitsizlik yaratmıştır. Mevcut öğretmenlerin köy yaşamına uyum sağlayamaması ve müfredatın köylünün pratik ihtiyaçlarından (tarım teknikleri, hayvan bakımı vb.) kopuk olması, “köye göre öğretmen” yetiştirme fikrini doğurmuştur. John Dewey’in Türkiye raporunda da işaret ettiği bu ihtiyaç doğrultusunda, 1926 yılında “Köy Muallim Mektepleri” denemesi yapılmış (Kayseri ve Denizli) ancak teknik yetersizlikler nedeniyle bu girişimler 1930’ların başında son bulmuştur. Bu tecrübeler, ilerleyen yıllarda kurulacak Köy Enstitüleri’nin fikri altyapısını oluşturacaktır.²⁸

Örgün eğitimin ulaşamadığı kitleler için ise yaygın eğitim modelleri devreye sokulmuştur. 1928 Harf İnkılabı ile başlayan seferberlik, “Millet Mektepleri” ve “Gezici Okullar” aracılığıyla köylere taşınmıştır. Bu kurumlar, halka sadece yeni alfabeyi değil, yurttaşlık bilincini ve temel yaşam becerilerini de aktarmayı hedeflemiştir. Ayrıca ordu, bir “halk okulu” olarak işlevlendirilmiş; askerlik süresi boyunca köy kökenli gençlere okuma-yazma ve modern ziraat teknikleri öğretilerek, terhis olduklarında bu bilgileri köylere taşımaları amaçlanmıştır. Nitekim askeri birliklerde kurulan örnek çiftlikler ve

²⁷ A.g.e, 208.

²⁸ Karaömerlioğlu, Orda Bir Köy Var Uzakta, 77.

bahçeler, köylü gençlerin modern tarımla tanıştığı ilk laboratuvarlar olmuştur. Cumhuriyet'in eğitim ve kültür politikalarının şekillenmesinde, 1924 yılında Türkiye'ye davet edilen Amerikalı eğitimci John Dewey'in raporları da belirleyici bir iz bırakmıştır. Dewey, hazırladığı raporda; köylerde açılacak okulların çevre şartlarına uygun olması gerektiğini, eğitimin sadece teorik bilgi yüklemekten ziyade hayatın içinde ve pratik olması gerektiğini savunmuştur. Ona göre okul, bahçesinde yapılan etkinliklerle, öğretmenin liderliğinde ve hekimlerle işbirliği içinde toplumun sağlık ve sosyal sorunlarına çözüm üreten bir “toplum merkezi” olmalıdır. Dewey'in bu vizyonu, önce Halkodalarının işleyiş mantığında, nihai olarak da Köy Enstitüleri modelinde vücut bulacaktır.²⁹

1930'lu yıllarda devletçilik ilkesinin ekonomide olduğu kadar sosyal politikalarda da ağırlık kazanması, kırsal eğitim seferberliğine yeni bir ivme kazandırmıştır. Bu dönemde Milli Eğitim Bakanı Reşit Galip'in öncülüğünde kurulan “Köy İşleri Komisyonu”, Cumhuriyet'in ideal köy öğretmenini tanımlaması bakımından kritik bir dönemeçtir. Komisyona göre köy öğretmeni; sadece okuma yazma öğreten bir memur değil, İnkılapçılık, Laiklik ve Cumhuriyetçilik ilkelerini köye taşıyan, Medeni Kanun'un getirdiği yeni yaşam biçimini köylüye benimseten ve köyün maddi-manevi kalkınmasına liderlik eden bir “toplum mühendisi” olmalıdır. Eğitimci Satı Bey'in öğretmen okullarında filizlendirdiği “ öğretmenin toplumu dönüştürücü gücü” fikri ve John Dewey'in raporları, dönemin eğitim bürokrasisi tarafından “milli bir devrim stratejisi” olarak yorumlanmıştır. Dönemin İlköğretim Genel Müdürü İsmail Hakkı Tonguç, bu misyonu; “Öğretmen bu devrimin bütün dinamizmasını yükleniyor, sarıklı köy hocasının yerini almaya çalışıyordu” sözleriyle özetlemiştir.³⁰

Ancak tam teşekküllü öğretmen yetiştirmenin zaman alacağı ve maliyetli olduğu gerçeği, daha pratik bir çözüm arayışını, yani “Köy Eğitimcileri” modelini doğurmuştur. Köy Eğitimciliği projesinin temel hedefleri şunlardır:

- Cumhuriyet rejimini ve vatandaşlık bilincini kırsal nüfusa aşılama.
- Askerlik hizmetini yapan yetenekli gençlerden eğitimci olarak faydalanma.

²⁹ A.g.e., 102.

³⁰ Çalışır Hovardaoğlu, “Köy Kanunu Uygulamaları,” 170.

- Köy çocuklarının temel eğitim hakkını teslim etmek.
- Tarım Bakanlığı işbirliğiyle köylerde bilimsel tarım tekniklerini yaygınlaştırmak.

Bu hedefler doğrultusunda 1937 yılı Haziran ayında çıkarılan Köy Eğitimleri Kanunu ile askerliğini onbaşı veya çavuş olarak yapmış, okuma-yazma bilen ve ziraat işlerine yatkın köy gençleri, özel kurslara alınmıştır. Sabahları kültür dersleri, öğleden sonraları ise ziraat ve inşaat eğitimi gören bu adaylar, nöbetleşe idari görevler üstlenerek liderlik vasıflarını geliştirmişlerdir. 1937–1947 yılları arasında açılan kurs sayısı 6.533’e, yetişen eğitimci sayısı ise 21.400’e ulaşmıştır. Ancak bu “ara model”, köklü eğitim sorununu çözmekte yetersiz kalmış; eğitimcinin bilgi birikiminin sınırlı olması, daha kapsamlı bir öğretmen yetiştirme modelini zorunlu kılmıştır. Bu arayış, öğretmenin devlete mali yükünü azaltan, kendi arazisini ekip biçen, üretim içinde eğitim yapan “Köy Enstitüleri” fikrinin, Hasan Ali Yücel ve İsmail Hakkı Tonguç mimarlığında doğmasına zemin hazırlamıştır.³¹

1930’lu yılların sonuna gelindiğinde, köye yönelik eğitim seferberliği daha sistematik bir yapıya bürünmüş; eğitimci ile okullar denemesiyle başlayan süreç, 1940’lı yıllarda Köy Enstitüleri modeliyle zirve noktasına ulaşmıştır. Köy Enstitüleri, yalnızca okuma-yazma öğreten kurumlar olmanın ötesinde, halkı pozitif bilimlere yönelterek kırsalda hâkim olan batıl inançları kırmayı, sorgulayan, üreten ve kendi sorunlarına çözüm üretebilen bir aydın kitle oluşturmayı amaçlamıştır. Bu model, Cumhuriyet’in “Halkçılık” ilkesinin “Köycülük” esasıyla harmanlandığı, sınıfsal farklılıkların eğitim yoluyla asgariye indirilmeye çalışıldığı özgün bir pedagojik ve toplumsal projedir.³²

Köy Enstitüleri, yalnızca bir okul değil, “köyü içeriden canlandırma” projesi olarak, 1930’lardan beri tartışılan kırsal kalkınma fikirlerinin somutlaşmış halidir. Köy savunucularına göre, kırsaldaki ekonomik ve toplumsal geri kalmışlığın temel nedeni eğitimsizliktir ve bu zincir ancak “köyden çıkıp tekrar köye dönecek” yerli öğretmenlerle kırılabilir. Şehir kökenli öğretmenlerin köye uyum sağlayamaması ve sürekli tayin istemesi, öğrenci kaynağını sadece köy çocuklarından alan bu kapalı devre sistemi zorunlu kılmıştır. Enstitülerin yasal zemini, 19 Mart 1940 tarihinde Başbakan

³¹ A.g.e., 173.

³² A.g.e., 176.

Refik Saydam'ın TBMM'ye sunduğu yasa tasarısı ile atılmıştır. Saydam, ülke nüfusunun %81'inin köylerde yaşamasına rağmen köylerin büyük kısmının okulsuz olduğunu vurgulayarak bu projenin hayatiyetini savunmuştur. 17 Nisan 1940'ta kabul edilen 3803 Sayılı Köy Enstitüleri Kanunu ile; ilkokulu bitiren, sağlıklı ve yetenekli köy çocuklarının, 5 yıllık bir eğitimden geçirilerek hem öğretmen hem de ziraat teknisyeni olarak yetiştirilmeleri hükme bağlanmıştır. Yasaya göre mezun olan öğretmenlere görev yapacakları köylerde arazi, tohum, demirbaş ve üretim araçları devlet tarafından sağlanacak; okul ve öğretmen lojmanlarının yapımı ise köy ihtiyar heyetinin sorumluluğunda, imece usulüyle gerçekleştirilecektir. Eğitim süresince devlet desteği alan öğrencilerin, okuldan ayrılmaları durumunda bu masrafları faiziyle ödemeleri şart koşulmuştur. Enstitülerin eğitim programı, %50 kültür dersleri ve %50 ziraat/teknik uygulamalar üzerine kurgulanmıştır ("İş içinde eğitim"). Okulların kuruluş yerleri seçilirken geniş tarım arazilerine sahip, demiryolu güzergâhına yakın ancak şehir merkezinden izole bölgeler tercih edilmiştir. Bu strateji, öğrencilerin kent kültürüne kapılmadan kırsalın sorunlarına odaklanmasını amaçlamıştır. Yasa meclisten geçerken 148 milletvekilinin oylamaya katılmaması, CHP içindeki toprak ağaları ve muhafazakâr kanadın projeye yönelik ilk sessiz tepkisi ve yaklaşan siyasi fırtınanın habercisi olmuştur. Köy Enstitüleri, II. Dünya Savaşı'nın zorlu koşullarına rağmen ilk 6 yılında kuruluş amaçlarına uygun büyük bir başarı sergilese de çok partili hayata geçiş sancıları ve değişen siyasi konjonktür sistemin sonunu getirmiştir. Kırılma noktası, 1943 yılında toplanan II. Milli Eğitim Şurası olmuştur. Enstitülere yönelik "komünist yetiştiriliyor", "geleneksel aile yapısı bozuluyor" gibi eleştirilerin artması üzerine, dönemin Milli Eğitim Bakanı Hasan Âli Yücel istifaya zorlanmış, yerine daha muhafazakâr bir çizgiye sahip olan ve İsmail Hakkı Tonguç ile doku uyumsuzluğu yaşayan Reşat Şemsettin Sirer getirilmiştir. Bu değişimle birlikte Tonguç görevden ayrılmış ve sistemin tasfiye süreci başlamıştır.³³

1947 yılından itibaren yapılan yasal düzenlemelerle;

- Öğretmenlere arazi ve araç-gereç verilmesi uygulaması zorlaştırılmış, hatta geri alınmıştır.

³³ Feyzullah Ezer, "Köy Enstitülerinin Türk Eğitim Tarihindeki Yeri ve Önemi," *Belgi Dergisi* 2, sy. 19 (Ocak 2020): 1790.

- Kız ve erkek öğrencilerin karma eğitimi sonlandırılmıştır.
- Dünya klasikleri “zararlı” bulunarak toplatılmış ve imha edilmiştir.
- Öğrencilerin okul yönetimine katılımı engellenmiş, “iş eğitimi” kaldırılarak okullar klasik memur yetiştiren kurumlara dönüştürülmüştür.
- 1947-1948 döneminde Yüksek Köy Enstitüsü kapatılmıştır.

Köy Enstitüleri, özgün kimliğini 1947 itibarıyla kaybetmiş, Demokrat Parti Döneminde (1954) ise tamamen kapatılarak İlköğretime dönüştürülmüştür. Dönemin Cumhurbaşkanı İsmet İnönü, sonraki yıllarda Milliyet gazetesine verdiği bir demeçte bu süreci şu sözlerle değerlendirerek tarihi bir özeleştiri yapmıştır:

“Kültür alanında 44 sene zarfında yapabildiğimizden çok ileri gidebilirdik... Bunun hicranını ben daima çekerim. Ben bunun en radikal usullerine kadar teşebbüs ettim. Devam ettirmek mümkün olmadı. Bunlar demokrasiyle yürütülmesi güç olan şeylerdir.”³⁴

1.4. 1950 SONRASI KÖYCÜLÜKTEN KALKINMACILIĞA GEÇİŞ

Tek Parti Dönemi’nin idealist ve aydınlanmacı köycülük anlayışı, 1950 yılında Demokrat Parti’nin iktidara gelmesiyle birlikte yerini daha pragmatik ve “kalkınmacı” bir paradigmaya bırakmıştır. Dünya genelinde değişen siyasi konjonktür ve tarımda makineleşme sürecinin hızlanması, Türkiye’deki kırsal yapıyı da geri dönülemez bir dönüşümün içine sürüklemiştir. Demokrat Parti iktidarı, meşruiyetini sağlamlaştırmak ve kurucu parti CHP’nin bürokratik-askerî yapısına karşı bir alternatif oluşturmak amacıyla “kalkınma” söylemini stratejik bir araç olarak kullanmıştır. Parti, merkez-çevre ilişkisinde çevrenin temsilcisi olma iddiasını bu söylem üzerinden temellendirmiş; en küçük üretim hamlesini dahi büyük bir başarı hikâyesine dönüştürerek 1950 öncesi dönemle sürekli bir kıyaslama yoluna gitmiştir. Bu bağlamda kalkınma, sadece iktisadi bir hedef değil, aynı zamanda geçmiş yönetimin “halka reva gördüğü” yoksunluklarla bugünün refahı arasındaki farkı ortaya koyan bir güç gösterisi olarak kurgulanmıştır. İcraat düzeyinde ise DP, ülkenin temel altyapı eksikliklerini gidermeye odaklanarak yol, hastane, enerji santrali ve sulama projelerine büyük kaynak ayırmıştır. Ayrıca şeker ve çimento fabrikaları gibi sanayi yatırımlarıyla yerli üretimi artırarak dışa bağımlılığı azaltmayı hedeflemiştir. Ancak hükümetin bu yoğun yatırım hamleleri, muhalefet

³⁴ A.g.e, 1794.

kanadı tarafından kaynakların verimsiz kullanıldığı ve yatırımların “plansız” bir şekilde yapıldığı gerekçesiyle sık sık eleştirilmiştir. Önceki dönemin “köyü yerinde kalkındırma” ve “eğitim yoluyla dönüştürme” hedefi, bu yeni dönemde yerini tarımsal üretimin mekanizasyonu, traktörün köye girişi ve pazar ekonomisine entegrasyon söylemlerine bırakmıştır. Bu süreç, kırsal toplumsal yapıda hem ekonomik refah beklentilerini artırmış hem de köyden kente göç olgusunu tetikleyerek Türk köycülük düşüncesinde yepyeni bir sayfanın açılmasına neden olmuştur.³⁵

³⁵ Kadir Bendaş ve Ömer Alanka, “Demokrat Parti Döneminde Kalkınma Söylemi ve Zafer Gazetesi,” Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 34, sy. 1 (2025): 139.

İKİNCİ BÖLÜM

1950–1960 DÖNEMİNİN SİYASAL VE TOPLUMSAL BAĞLAMI

2.1. ÇOK PARTİLİ HAYATA GEÇİŞ SANCILARI VE SİYASAL DÖNÜŞÜM (1945–1950)

II. Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle birlikte, Türkiye'de tek parti iktidarına yönelik toplumsal algıda köklü değişiklikler meydana gelmiş; savaş ekonomisinin getirdiği ağır yükler, özellikle nüfusun büyük çoğunluğunu oluşturan köylü kitlesinin hayat standartlarında bir iyileşme yaratmamıştır. Bu toplumsal hoşnutsuzluğun farkında olan Cumhurbaşkanı İsmet İnönü, rejimin demokratikleşmesi gerektiğine dair ilk sinyalleri 1 Kasım 1945 tarihindeki TBMM açılış konuşmasında vermiş, demokrasi ve parlamenter sistemin gerekliliğine vurgu yaparak değişimin kaçınılmaz olduğunu ifade etmiştir.³⁶

Çok partili hayata geçişin fitilini ateşleyen asıl gelişme ise Ocak 1945'te gündeme gelen ancak esas tartışmaların Mayıs ayında başladığı Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu olmuştur.³⁷ Mülkiyet haklarına getirdiği kısıtlamalarla parti içindeki liberal kanadın tepkisini çeken bu kanun; metruk, vakıf, verimsiz veya kimsesiz arazilerin yanı sıra, 500 hektardan geniş şahıs arazilerinin kamulaştırılarak topraksız köylüye dağıtılmasını öngörmektedir. Çoğunluğunu toprak sahibi ailelerin oluşturduğu parti içi muhalefet, Adnan Menderes öncülüğünde bu tasarıyı önce iktisadi gerekçelerle, ardından yönetim anlayışının antidemokratik olduğu teziyle sert bir şekilde eleştirmiştir. Kanun meclisten geçse de yarattığı siyasi kırılganlık, 7 Haziran 1945'te Celal Bayar, Refik Koraltan, Adnan Menderes ve Fuat Köprülü'nün CHP grubuna sunduğu ve tarihe “Dörtlü Takrir” olarak geçen önergeyle somutlaşmıştır. Görünürde parti içi bir reform talebi olan bu takrir, esasında kurulacak olan Demokrat Parti'nin (DP) habercisi ve ilk siyasi manifestosu niteliğindedir.³⁸

Türkiye'de çok partili siyasi hayata geçiş süreci, Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu üzerinden yürütülen “tek adam yönetimi” eleştirileriyle hız kazanmıştır. Dönemin

³⁶ Zürcher, Modernleşen Türkiye'nin Tarihi, 325.

³⁷ A.g.e., 328.

³⁸ Necdet Hayta ve Özlem Yıldırım Kırış, “Demokrat Parti İktidarının İlk Dönemi ve Refik Koraltan (1950-1954),” Atatürk Yolu Dergisi, sy. 67 (Aralık 2020): 325.

Başbakanı Şükrü Saraçoğlu'nun savunduğu kanuna karşı çıkan Adnan Menderes, mevcut yönetim biçiminin Birleşmiş Milletler Anayasası ile örtüşmediğini ve Toprak Kanunu'nun faşist Almanya'nın hukuk sisteminden iktibas edildiğini iddia ederek tartışmayı ideolojik bir zemine taşımıştır. İsmet İnönü'nün siyasi tansiyonu düşürmek adına muhalefet partilerinin meşruiyetini tanıyan açıklamalarının ardından, 6 Haziran 1945'te Nuri Demirağ liderliğinde Milli Kalkınma Partisi (MKP) kurulmuş; akabinde 1946 yılı başında Demokrat Parti (DP) tarih sahnesine çıkmıştır. Başlangıçta, sonu Serbest Cumhuriyet Fırkası (SCF) gibi hüsrarla biteceği endişesiyle katılımın düşük olduğu DP, kısa sürede halktan beklenmedik bir teveccüh görerek ana muhalefet odağı haline gelmiştir. Muhalefetin yükselişi karşısında CHP, 1946 yılında topladığı Olağanüstü Kongre ile “Değişmez Genel Başkan” ve “Müstakil Grup” gibi antidemokratik parti içi statüleri kaldırarak genel başkanlık seçiminin dört yılda bir yapılmasını karara bağlamıştır. Bu atmosferde gidilen 21 Temmuz 1946 seçimleri, “açık oy, gizli sayım” ilkesiyle yapılmasına ve şaibeli bulunmasına rağmen, muhalefetin meclise girdiği ilk tek dereceli seçim olarak tarihe geçmiştir. Seçimden CHP galip ayrılrsa da DP mecliste 64 sandalye kazanarak iktidarı denetleyecek bir güce erişmiştir.³⁹

2.1.1. 12 Temmuz Beyannamesi ve İktidar-Muhalefet İlişkileri

Seçim sonrası süreçte, iktidar ile muhalefet arasındaki gerilim, Başbakan Recep Peker'in sert tutumuyla tırmanmıştır. Peker, DP'nin Atatürk devrimlerine ve laik sisteme karşı olduğu iddiasını dile getirirken DP kanadı ise hükümetin baskıcı politikalarını eleştirmiştir. Bu siyasi kilitlenme, Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün 12 Temmuz 1947'de yayımladığı ve “12 Temmuz Beyannamesi” olarak bilinen tarihi bildiri ile aşılmaya çalışılmıştır. İnönü, bu beyannamede devlet başkanı olarak tarafsızlığını ilan etmiş ve şu ifadeleri kullanmıştır:

“İhtilalci metotları değil, hukuki metotları kullanan bir muhalefet partisinin, iktidar partisi ile aynı ayrıcalıklardan yararlanması gerekir... Hükümetin kanun ve düzeni sürdürme sorumluluğu bir gerçektir. Ancak onun, kanunlara uygun şekilde kurulmuş bütün siyasi partilere karşı tarafsız tutumu, siyasal hayatın temel güvencesidir.”⁴⁰

³⁹ A.g.e, 330.

⁴⁰ Hüseyin Çavuşoğlu, “12 Temmuz Beyannamesi Süreci ve Beyannamenin Türk Siyasal Hayatına Etkisi Üzerine Bir Değerlendirme,” Bartın Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi 12, sy. 23 (2021): 146.

Bu beyanname, siyasi tansiyonu düşürmüş ve Recep Peker'in istifasıyla sonuçlanan süreçte Hasan Saka hükümetinin kurulmasına zemin hazırlamıştır. Ancak siyasi yumuşamaya rağmen ekonomik sorunlar varlığını korumuştur.

2.1.2. Ekonomik Hoşnutsuzluk ve Hürriyet Misakı

Savaş sonrası dönemde alınan ve 7 Eylül Kararları olarak adlandırılan ekonomik tedbirler, Türk ekonomisini dünya piyasalarına entegre etmeyi amaçlasa da halkın alım gücündeki düşüşü engelleyememiştir. Ticari alanda getirilen serbestiye rağmen sosyal adaletin sağlanamaması ve gelir dağılımındaki uçurum, halkın DP'ye olan ilgisini artırmıştır. Adnan Menderes, bu durumu; “Sorun ekonomide değil, alınan yanlış kararlardadır. Suçu sadece savunma giderlerine atmak anlamsızdır. Ekonomi verimsiz alanlarda kullanılmış, ziraat ihmal edilmiş ve memur kadroları gereksizce şişirilmiştir” sözleriyle eleştirmiştir. Başbakan Recep Peker ise bu eleştirileri “ruh haleti bozuk birinin hezeyanları” olarak nitelendirerek sert bir karşılık vermiştir.⁴¹

Demokrat Parti, kurumsal kimliğini ve muhalefet stratejisini 1947 yılında Ankara'da topladığı Birinci Büyük Kongre ile netleştirmiştir. Celal Bayar'ın özgürlük vurgusuyla açtığı kongrede, “Hürriyet Misakı” (Özgürlük Andı) tam mutabakatla kabul edilmiştir. Bu misak üç temel talebi içermektedir:

- Anayasaya aykırı yasaların kaldırılması.
- Cumhurbaşkanlığının parti genel başkanlığından ayrılması (tarafsızlık).
- Bu taleplerin reddi halinde, meclis dışı mücadele hakkının saklı tutulması.⁴²

Hürriyet Misakı, CHP tarafından “antidemokratik” bulunsa da DP'nin taşra teşkilatlarında ve halk nezdinde büyük bir heyecan yaratmıştır. Özellikle köy muhtarlık seçimlerinde yaşanan usulsüzlük iddiaları ve DP'nin ara seçimleri boykot kararı, partinin “halkın mağdur sesi” olma imajını güçlendirmiştir. DP liderleri, Ege ve Anadolu gezilerinde büyük kalabalıklar tarafından “kurtarıcı” gibi karşılanmıştır. Sürecin sonunda, Hasan Saka'nın ardından Şemsettin Günaltay'ın kurduğu son CHP hükümeti de yaklaşan değişimi durduramamıştır. Demokratikleşme yolunda atılan adımlar, ekonomik sıkıntılar ve DP'nin etkili muhalefeti, 14 Mayıs 1950 seçimlerinde

⁴¹ Kemal H. Karpat, Türk Demokrasi Tarihi (İstanbul: Timaş Yayınları, 2022), 270.

⁴² A.g.e, 276.

Demokrat Parti'nin tek başına iktidara gelmesiyle sonuçlanacak olan tarihi dönüşümün taşlarını döşemiştir.⁴³

2.2. DEMOKRAT PARTİ İKTİDARI VE İLK DÖNEM POLİTİKALARI (1950–1954)

2.2.1. 14 Mayıs 1950 Seçimleri

14 Mayıs 1950 tarihi, Türk siyasi hayatında iktidarın barışçıl yöntemlerle ve seçim yoluyla el değiştirdiği tarihi bir dönüm noktasıdır. Seçim sonuçları sadece yurt içinde değil, Batı dünyasında da geniş yankı uyandırmıştır. İngiliz basını, Türk halkının CHP yönetimine karşı kesin tavrını vurgularken Fransa basını bu değişimi, “Türkler benliklerini idrak etmişlerse, bu yüce milletin dört senede dört asırlık hamle yaptığını kabul etmek lazımdır” ifadeleriyle yorumlamıştır. Köklü toplumsal alışkanlıkların ve yerleşik bürokratik yapının, çok partili hayata geçişle birlikte dört yıl gibi kısa bir sürede değişime uğraması ve halkın liberalleşme taleplerine uygun bir partinin başarı kazanması, siyaset sosyolojisi açısından nadir görülen bir başarıdır.⁴⁴ Seçim neticesinde Celal Bayar Cumhurbaşkanı, Adnan Menderes ise Başbakan olarak göreve başlamıştır. Kendini “Demirkırat” olarak adlandıran DP; köylü kitleleri, taşra tüccarları ve muhalif aydınlardan oluşan geniş bir koalisyonun desteğiyle iktidara gelmiştir. Böylece demokrasi, iki partili güçlü bir zemine oturmuş ve DP, iktidarının henüz ilk yılında hem iç hem de dış politikada radikal değişikliklere gitmeye başlamıştır.⁴⁵ DP iktidarıyla birlikte meclisteki milletvekili profili de Cumhuriyet'in kurucu kadrolarından belirgin bir farklılaşma sürecine girmiştir. DP milletvekillerinin yaş ortalaması CHP'lilere kıyasla daha genç, seçmenle yerel bağları daha kuvvetli, bürokratik veya askeri kökenleri ise yok denecek kadar azdır. Meclis aritmetiğinde ticaret ve hukuk kökenli “serbest meslek” sahiplerinin ağırlığı artmıştır. CHP döneminde parti ile hükümetin bütünleştiği ve partinin halkı denetleyen bir aygıt gibi çalıştığı yapıyı

⁴³ A.g.e, 283.

⁴⁴ Ergun Özbudun, Türk Siyasal Hayatı (Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2009), 12-13.

⁴⁵ Durmuş Yalçın, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi II (Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 2019), 330-331.

reddeden DP, bürokratik vesayete karşı tavır almış; eski yönetimden kalan ordu ve bürokrasi kadrolarına karşı temkinli bir mesafe koymuştur.⁴⁶

İki parti arasındaki ilişki, seçim sonrasında da uzlaşmadan ziyade çatışma ekseninde şekillenmiştir. DP, kendini “milli iradenin” yegâne temsilcisi olarak konumlandırıp ülkeyi tek başına dönüştürme misyonunu üstlenirken CHP, 1946 seçimlerinde olduğu gibi devlet desteğiyle ayakta kalacağını varsaymış, ancak 1950 yenilgisiyle büyük bir meşruiyet krizi yaşamıştır. DP, geniş halk kitlelerinin desteğine güvenerek eylemlerini meşrulaştırırken, CHP ise bu yeni siyasal denklemde dengesini kaybetmiştir.⁴⁷ İktidarın ilk yıllarında yaşanan ekonomik canlanma ve DP’nin vaatlerini yerine getirmesi, CHP muhalefetine halk nezdindeki etkisini kırmıştır. Elinde somut bir alternatif kalmayan CHP, iktidarın icraatlarını sert bir dille eleştirmeye yönelmiş; buna karşılık DP yönetimi, idari gücünü muhalefeti sindirmek için kullanmaya başlamıştır. Özellikle 1953 yılı, bu gerilimin zirve yaptığı dönemdir. DP, çıkardığı yasayla CHP’nin mallarını ve Halkevleri ile Halkodalarının gelirlerini hazineye devrederek muhalefetin finansal kaynaklarını kesmiştir. DP’nin, özellikle basın ve üniversiteler üzerinde denetimi artıran yasalar çıkarmasının temelinde, kendisine karşı darbe veya komplo yapılacağına dair duyduğu “güvensizlik” yatmaktadır. Milletvekillerinin benzer sosyal tabandan gelmesi ve parti içi homojenlik bu korkuyu beslemiş; sonuç olarak devlet mekanizmasında, orduda ve üniversitelerde kapsamlı tasfiyelere gidilmiştir. Ancak partinin yaşadığı bu güvensizlik, 1954 seçimlerinde alınan %58’lik rekor oy oranı ve kazanılan 503 milletvekilliği ile yerini büyük bir özgüvene bırakmıştır. Bu zafer, özellikle köylü kesimin DP’ye olan sarsılmaz desteğinin bir kanıtı olmuştur.⁴⁸ Türkiye ekonomisindeki liberalleşme eğilimi, aslında 1947 yılında İsmet İnönü döneminde alınan kararlara dayanmakla birlikte, devletçilikten serbest piyasaya kesin geçiş ve liberalizmin zirve noktası DP iktidarıyla özdeşleşmiştir. DP, iktidara gelir gelmez ekonominin motor gücü olarak tarımı belirlemiş ve Adnan Menderes’in talimatlarıyla

⁴⁶ Zürcher, Modernleşen Türkiye'nin Tarihi, 257-258.

⁴⁷ Yalçın, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi II, 550-551.

⁴⁸ Zürcher, Modernleşen Türkiye'nin Tarihi, 260.

köylüyü doğrudan kalkındıracak politikalara öncelik vermiştir. Bu yaklaşım, Türk iktisat tarihinde bir ilktir.⁴⁹

DP dönemi, Marshall Yardımı ve Truman Doktrini gibi dış kaynakların da etkisiyle tarım ve sanayide yapısal dönüşümlerin yaşandığı bir süreçtir.⁵⁰ Hükümet, Amerika'dan sağlanan fonlarla traktör ithalatını teşvik etmiş ve tarımsal sulama projeleri kapsamında büyük baraj inşaatlarını başlatmıştır. Özellikle 1950-1953 yılları, uygun iklim koşullarının ve makineleşmenin etkisiyle tarımsal üretimde “altın yıllar” olarak nitelendirilmektedir. 1948-1952 yılları arasında traktör sayısı 1.750’den 30.000’e yükselmiş; bu artış ekilebilir arazilerin genişlemesini ve rekoltenin katlanarak artmasını sağlamıştır. Bu dönemde tarım kesiminin geliri gözle görülür biçimde artmış ve refah köylere kadar yayılmıştır. Ekonomi politikasında özel sektörü önceleyen DP, devletin işletmecilikten çekilerek denetleyici konuma geçmesini hedeflemiştir. Bu amaçla 1951 yılında Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu çıkarılmışsa da beklenen yabancı yatırım girişi sınırlı kalmıştır. Türk özel sektörü henüz küçük aile işletmeleri düzeyinde olduğu için, liberal söylemlere rağmen büyük yatırımları yine devlet üstlenmek zorunda kalmıştır. 1950-1954 döneminde yatırımlar %200 artış göstermiş; ancak bu yatırımlar fabrika kurulumundan ziyade karayolu, inşaat ve tarıma dayalı sanayi altyapısına odaklanmıştır. Karayolu ağının genişletilmesi, kırsalın pazara entegrasyonunu sağlamış, otomobil ve kamyon sayısındaki artış ticaretin hızını artırmıştır.⁵¹

Sonuç olarak, DP’nin ilk döneminde sağlanan hızlı ekonomik büyüme, toplumun genel refah seviyesini yükseltmiştir. Tarımsal gelirlerin artması, şehirlerdeki ticaret ve sanayi erbabının kazançlarına da yansımış; ancak tarımdaki makineleşme, işgücü fazlası

⁴⁹ Elvin Abdurahmanlı, “1950-1960 Yılları Arasındaki Türk Siyasal Hayatı: İktidar-Muhalefet İlişkileri,” Ahi Evran Akademi, sy. 2 (2021): 3.

⁵⁰ 1947 yılında ilan edilen Truman Doktrini, Sovyetler Birliği’nin yayılmacı politikasına karşı Türkiye ve Yunanistan’a askeri ve ekonomik destek sağlamayı amaçlayan ABD dış politika stratejisidir. Bunu takiben 1948’de yürürlüğe giren Marshall Planı (Avrupa Ekonomik Kalkınma Programı) ise, II. Dünya Savaşı sonrası Avrupa ekonomilerini yeniden inşa etmeyi hedeflemiştir. Türkiye, Marshall Planı kapsamındaki yardımları büyük ölçüde tarımsal mekanizasyon (traktör ithalatı) ve karayolu ağının genişletilmesi için kullanmış; bu durum 1950-1960 dönemindeki kırsal dönüşümün finansman kaynağını oluşturmuştur. Baskın Oran (ed.), Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar, c. 1 (İstanbul: İletişim Yayınları, 2001), 482-485.

⁵¹ Abdurahmanlı, “1950-1960 Yılları Arasındaki Türk Siyasal Hayatı,” 5.

yaratarak 1950'lerin başından itibaren köyden kente kitlesel göç dalgasını tetikleyen ana faktör olmuştur.

2.3. KIRSAL TÜRKİYE'DE GÖÇ, EĞİTİM VE EŞİTSİZLİK

Göç, özü itibarıyla mekânsal bir hareketliliği ifade etse de, 1950-1960 dönemi Türkiye'sinde bu kavram, sosyo-ekonomik yapıyı kökünden sarsan çok katmanlı bir dönüşüm sürecine işaret etmektedir. II. Dünya Savaşı sonrası başlayan ve 1946'dan itibaren ivme kazanan kırsaldan kente göç dalgası, 1950 seçimleriyle iktidara gelen Demokrat Parti Dönemi'nde zirve noktasına ulaşmıştır. Köy halkının tek parti yönetimine duyduğu tepkiyle DP'yi iktidara taşıması, sadece siyasi bir tercih değil, aynı zamanda kırsalın makûs talihini yenme arzusunun bir tezahürüdür. Nitekim DP iktidarının ekstansif (geleneksel) tarımı terk edip modernleşme hamlesini başlatması, paradoksal bir şekilde iç göçü tetikleyen ana dinamiklerden biri olmuştur.⁵²

1945-1960 yılları arasındaki göç hareketliliğinin temel nedeni literatürde sıklıkla “tarımda makineleşme” olarak gösterilse de Erik J. Zürcher'in de vurguladığı üzere, bu süreç tek bir değişkene indirgenemeyecek kadar karmaşıktır. Zürcher; Türkiye'deki hızlı nüfus artışının yarattığı toprak yetersizliği ile gelişen sanayinin cazibesinin birleşerek göçü hızlandırıldığını belirtmektedir. Dolayısıyla makineleşme, göçün tek nedeni olmamakla birlikte; Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu ile tarıma açılan arazilerin genişlemesi ve kırsal nüfusun artmasıyla birleşerek süreci hızlandıran mühim bir katalizör işlevi görmüştür. DP yönetiminin benimsediği serbest piyasa ekonomisi ve Marshall Planı çerçevesinde sağlanan fonlarla ulaşım ağlarının iyileştirilmesi, kırsalın şehre erişimini kolaylaştırarak nüfus hareketliliğini artırmıştır. Hükümetin miras yoluyla parçalanmış arazilerdeki verimsizliği aşmak ve özel sektörü teşvik etmek amacıyla aldığı kararlar, şehir merkezlerinde işgücü talebi yaratmış; bu durum, toprağından geçinemeyen köylü için şehri bir “çekim merkezi” haline getirmiştir. Şehirlerdeki sağlık koşullarının iyileşmesi ve iş çeşitliliği de bu çekiciliği artıran diğer faktörlerdir.⁵³

⁵² Zeynep Ezgi Kaya, “Demokrat Parti Döneminde Kırdan Kente Göç ve Kadının Çalışma Hayatındaki Konumu (1950-1960)” (Yüksek Lisans Tezi, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, 2019), 59.

⁵³ Sinan Yıldırım, Türkiye'de Köylülüğün Sosyal Tarihi (1945-1960) (İstanbul: İletişim Yayınları, 2021), 90-91.

DP Dönemi'nde şehir nüfusu her yıl ortalama %10 oranında artış göstermiş ve bu süreçte bir milyondan fazla insan yer değiştirmiştir. Bu dönemi önceki yıllardan ayıran en temel özellik, göçün niteliğinin “mevsimlik” olmaktan çıkıp “kalıcı” hale dönüşmesidir. DP yönetimi, tarımda modernist politikalar uygularken, bu politikaların kaçınılmaz bir sonucu olan kitlesel göçü yönetmekte ve şehirlerin altyapısını bu nüfus artışına hazırlamakta yetersiz kalmıştır. Hızlı nüfus akışı, şehirlerde barınma krizini ve plansız kentleşmeyi beraberinde getirmiştir. Şehir merkezlerine adapte olmakta zorlanan ve barınma sorunu yaşayan kırsal nüfus, şehir çeperlerinde, altyapıdan (elektrik, su, yol) yoksun araziler üzerinde derme çatma yapılar inşa etmeye başlamıştır. “Gecekondu” olarak adlandırılan bu yerleşim birimleri, sadece bir barınma biçimi değil, aynı zamanda şehre eklemlenemeyen bir toplumsal sınıfın mekânsal ifadesi olmuştur. Köyden gelen nüfus, şehir hayatının ekonomik zorlukları karşısında tutunabilmek için hemşericilik ağlarına sığınmış; akrabalık ve yöre bağları üzerinden şekillenen bu dayanışma kültürü, metropollerde “köylü-şehirli” ayrımını derinleştiren bir gettolaşma sürecini doğurmuştur.⁵⁴

Göç olgusu, toplumsal cinsiyet rolleri üzerinde de belirgin değişimlere yol açmıştır. Kırsal alanda tarımsal üretimin bir parçası olan kadın, şehir hayatında eğitim eksikliği nedeniyle sanayi ve hizmet sektörüne entegre olmakta zorlanmış; büyük ölçüde ev işlerine hapsedilmiş veya kayıt dışı alanlarda “kadın işçi grupları”nı oluşturmuştur. Bununla birlikte, şehir hayatı kadınların giyim kuşam alışkanlıklarını ve sosyal görünümelerini de dönüştürmüştür. Şalvarın yerini elbiseye, yazmanın yerini eşarba bıraktığı bu süreçte, basın-yayın organlarının etkisiyle kadına yönelik toplumsal bakış açısında da kısmi bir çağdaşlaşma eğilimi gözlenmiştir. Ancak bu hızlı kültürel değişim ve adaptasyon sorunu, beraberinde kimlik bunalımlarını ve güvenlik zafiyetlerini de getirmiştir. Şehirleşme ile suç oranları arasında pozitif bir korelasyonun ortaya çıktığı bu dönemde, kırsal alanda görülmeyen asayiş olayları kentlerde artış göstermiştir. Bu durumun temel sebepleri; derinleşen kültür çatışması, gecekonduların belediye sınırları ve güvenlik hizmetlerinin (karakol vb.) dışında kalmasıdır.⁵⁵

⁵⁴ A.g.e., 95-97.

⁵⁵ Kaya, “Demokrat Parti Döneminde Kırdan Kente Göç,” 60.

Sonuç olarak, köylerden şehirlere yönelen bu nüfus hareketliliği; ehir kültürü ile kır kültürü arasında önce bir çatışma, ardından zorunlu bir sentez yaratmıştır. Bu etkileşim; giyimden tüketime, sanattan gündelik yaşama kadar yeni tutum ve davranış kalıplarının doğmasına neden olmuştur. DP, kırsal halkın talepleriyle iktidara gelmiş olsa da, kendi politikalarının bir sonucu olarak kentlerde büyüyen bu sosyal ve ekonomik sorunlara çözüm üretmekte gecikmiş; bu durum partiyi ilerleyen yıllarda zorlu bir siyasi çıkmaza sürüklemiştir.

2.4. DEMOKRAT PARTİ DÖNEMİNDE KRİZ, DIş POLİTİKA VE 27 MAYIS'A GİDEN SÜREÇ

2.4.1. Sosyo-Ekonomik Daralma ve Kriz Yılları (1954–1958)

1950 sonrasında Türkiye, sadece siyasi değil, demografik yapıda da köklü bir dönüşüme sahne olmuştur. Tıp alanındaki ilerlemeler, temizlik alışkanlıklarının yaygınlaşması ve ocuk ölüm oranlarının azalmasıyla birlikte nüfusta ciddi bir artış yaşanmıştır. 1950'de temelleri atılan bu nüfus patlaması, etkisini asıl olarak 1970'lerde gösterecek olsa da dönemin iřęc ve tüketim dengelerini değiştirmeye başlamıştır. Ancak artan nüfusa rağmen çalışma hayatında örgütlü bir yapı kurulamamıştır. DP, muhalefetteyken işçilere grev hakkı vaat etmesine rağmen, iktidara geldiğinde bu sözü tutmamış; 1950'de 375.000 işçiden sadece 78'inin sendikalı olduğu zayıf örgütlenme yapısına karşı sert bir tutum takınmıştır.⁵⁶

Ekonomide ise 1950-1953 arasındaki "Lale Devri", 1954 yılıyla birlikte yerini duraklamaya bırakmıştır. Tarımdaki büyüme büyük ölçüde elverişli hava koşullarına ve arazilerin genişletilmesine bağlı olduğundan, iklim şartlarının tersine dönmesiyle üretim düşmüş ve Türkiye yeniden buğday ithal eder hale gelmiştir. Hükümetin gelir darlığına rağmen popülist harcamalara devam etmesi ve 1947'den beri süregelen dış ticaret açığı, ekonomiyi bir darboğaza sürüklemiştir. Krizin ilk somut işaretleri Eylül 1953'te alınan kararlarla görülmüş; ithalata kısıtlamalar getirilerek liberalizmin sınırları daraltılmıştır. Ekonomik göstergelerin kötüleşmesi üzerine uluslararası finans kuruluşları, paranın devalüe edilmesi ve devlet harcamalarının kısılması yönünde baskı yapmıştır. Direnç gösteren DP hkmeti, nihayetinde 4 Ağustos 1958'de IMF'nin istikrar programını kabul etmek zorunda kalmış; Türk Lirası devalüe edilmiş, KİT ürünlerine zam yapılmış

⁵⁶ Zürcher, Modernleşen Türkiye'nin Tarihi, 264.

ve borçların ertelenmesi karşılığında Amerika ve Avrupa ülkelerinden yeni krediler temin edilmiştir. Tüm bu olumsuzluklara rağmen, bu dönemde karayolu ağlarının genişletilmesi ve kırsalın pazara açılması gibi yapısal kazanımlar da göz ardı edilmemelidir.⁵⁷

DP Dönemi, Türk dış politikasının kesin hatlarla Batı Bloku'na entegre olduğu bir süreçtir. II. Dünya Savaşı sonrası oluşan iki kutuplu dünyada Türkiye, tercihini ABD ve müttefiklerinden yana kullanmıştır. CHP Dönemi'nde başlayan NATO'ya katılım girişimleri, DP iktidarında hız kazanmıştır. Başbakan Adnan Menderes, Batı'nın Türkiye'nin demokratik standartlarını yetersiz bularak üyeliğe direnç göstereceğinin farkında olduğundan, stratejik bir hamleyle 1950 Kore Savaşı'na asker gönderme kararı almıştır. Türk askerinin Kore'deki başarısı, NATO üyeliğinin kapılarını aralamış ve Türkiye 18 Şubat 1952'de ittifaka resmen tam üye olmuştur. Bu gelişme hem iktidar hem de muhalefet tarafından büyük bir zafer olarak kutlanmıştır. NATO üyeliğinin ardından Türkiye, ABD'nin çevreleme politikası (containment) gereği bölgesel ittifaklara öncülük etmiştir. Balkanlarda Yunanistan ve Yugoslavya ile Balkan Pakti; Ortadoğu'da ise Irak, İran, Pakistan ve İngiltere'nin katılımıyla Bağdat Pakti (1955) imzalanmıştır. Türkiye'nin İsrail ile gelişen ilişkileri ve Batı eksenli politikaları, Arap dünyasıyla (özellikle Mısır ve Suriye ile) ilişkilerin gerilmesine neden olmuştur. 1958'de Irak'taki darbe sonrası Bağdat Pakti dağılmış, yerini ABD'nin de dâhil olduğu CENTO (Merkezi Antlaşma Örgütü) almıştır.⁵⁸

1954 seçimleri, DP'nin gücünün zirvesi gibi görünse de çöküşün de başlangıcı olmuştur. Seçim zaferinin verdiği özgüvenle hükümet; bürokrasi ve ordu üzerindeki denetimini artırmış, 25 yılını dolduran memurların re'sen emekli edilebilmesine olanak tanıyan yasalarla devlet kadrolarını tasfiye etmeye yönelmiştir. Bu otoriterleşme eğilimi, parti içinde de rahatsızlık yaratmış; basına ispat hakkı tanınmaması üzerine çıkan tartışmalar sonucunda parti içi muhalefet koparak Hürriyet Partisi'ni kurmuştur.⁵⁹ Bu gerilim ortamında yaşanan en travmatik olaylardan biri 6-7 Eylül 1955 Olaylarıdır. Kıbrıs meselesinin gündemde olduğu bir dönemde, "Atatürk'ün Selanik'teki evine bomba atıldığı" haberinin yayılmasıyla İstanbul'da başlayan gösteriler, gayrimüslim

⁵⁷ A.g.e, 266.

⁵⁸ William Hale, Türk Dış Politikası 1774-2000 (İstanbul: Mozaik Yayınları, 2023), 118-120.

⁵⁹ Sina Akşin, Kısa Türkiye Tarihi (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2007), 253.

azınlığın ev ve iş yerlerinin yağmalandığı bir şiddet dalgasına dönüşmüş ve olaylar ancak sıkıyönetim ilanı ile bastırılabilmiştir. Laiklik konusunda da tartışmalı adımlar atılmıştır. DP, CHP dönemindeki kısıtlamaları kaldırarak Ezanın Arapça okunmasını serbest bırakmış, İmam hatip okullarının sayısını artırmış ve cami yapımına hız vermiştir. Bu politikalar halk nezdinde destek bulsa da muhalefet tarafından “irticaya taviz” olarak eleştirilmiştir. Ekonomik krizin gölgesinde gidilen 1957 seçimlerinde DP, oy oranı düşmesine (%48) rağmen seçim sisteminin (liste usulü çoğunluk sistemi) avantajıyla iktidarını korumuştur. Ancak seçim sonrası meşruiyet tartışmaları artmış, ordu ve aydın kesimle hükümetin arası açılmıştır. 1957’de ortaya çıkarılan “Dokuz Subay Olayı”, ordudaki huzursuzluğun ilk sinyali olsa da hükümet tarafından ciddiye alınmamış, sanıklar beraat etmiştir. İktidarının son yıllarında Menderes, toplumsal desteği konsolide etmek için Vatan Cephesi ni kurarak kutuplaşmayı derinleştirmiştir. 17 Şubat 1959’da Menderes’in Londra yakınlarında geçirdiği uçak kazasından sağ kurtulması, kısa süreli bir sempati dalgası ve “ilahi koruma” algısı yaratsa da siyasi çöküşü durduramamıştır. 1960 yılına gelindiğinde gerilim doruk noktasına ulaşmıştır. CHP lideri İsmet İnönü’nün Ege ve Kayseri gezilerinde saldırıya uğraması ve engellenmesi, bardağı taşıran son damlalar olmuştur. Hükümetin; muhalefetin ve basın faaliyetlerini incelemek üzere olağanüstü yetkilerle donatılmış bir Tahkikat Komisyonu kurması, anayasal düzenin askıya alındığı gerekçesiyle büyük tepki çekmiştir. Komisyonun çalışmalarını tamamladığının açıklanması üzerine harekete geçen ordu, 27 Mayıs 1960 sabahı yönetime el koymuş; Cumhurbaşkanı, Başbakan ve DP milletvekilleri tutuklanarak Yassıada süreci başlatılmıştır.⁶⁰

⁶⁰ Işıl Sezer, “Türk Basınında Demokrat Parti Dönemi İktidar-Muhalefet İlişkileri (1950-1960)” (Doktora Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, 2011), 195-196.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KÖY POSTASI DERGİSİ (1950–1960)

3.1. DERGİNİN KİMLİĞİ, YAYIN POLİTİKASI VE MİSYONU

Köy Postası dergisi, 1950’li yılların Türkiye’inde kırsal kalkınma davasını basın yoluyla sürdürmeye çalışan, sınırlı imkânlarla rağmen yayın hayatında kalmayı başaran süreli yayınlardan biridir. Türk basın tarihinde köycülük fikriyatını savunan en uzun soluklu ve etkili yayın organlarından biri olma özelliğini taşıyan dergi, Ağustos 1944 tarihinde “Aylık Köy ve Kültür Dergisi” alt başlığıyla okuyucusuyla buluşmuştur. Derginin kurucusu ve başmuharriri Kadri Oğuz, ilk sayısındaki imtiyaz sahibi ve neşriyat müdürü ise Nuri Günyal’dır. 1972 yılına kadar süren uzun yayın hayatı boyunca dergi, köy ve köylü meselesini Türkiye’nin bir “ana davası” ve “beka meselesi” olarak işlemiştir.

Derginin çıkış motivasyonu, 1 Ağustos 1950 tarihli sayısında şu ifadelerle dile getirilmiştir:

“Yedi yıl önce köy kalkınması için hemen hemen hiçbir şey yapılmadığı bir sırada köy davasının bu memleketin ana davası olduğuna ve bu dava gerçekleşmedikçe memlekette özlenen refah ve ilerlemenin mümkün olamayacağına dair olan inancımız, bizim bu zorlu ve çetin sahada bu mütevazı memleket dergisiyle hizmet yoluna koyulmamıza başlıca amil oldu.”⁶¹

Kadri Oğuz, derginin dokuzuncu yayın yılına girmesi vesilesiyle kaleme aldığı yazısında misyonu “geriliğe ve cehalete karşı savaş” olarak tanımlamaktadır. Oğuz’a göre dergi, arkasında büyük bir sermaye grubu ya da matbaa desteği olmaksızın, “köy davasının memleketin temel davası olduğu inancıyla” yayımlanmaktadır.⁶² Bu özgün konum, derginin dönemin entelektüel ortamında ayrıksı bir yer tutmasını sağlamıştır: ne devlet güdümünde bir yayın organı ne de herhangi bir siyasi partinin sözcüsü olan *Köy Postası*, sivil bir köycülük geleneğinin temsilcisi olarak varlığını sürdürmüştür.

Köy Postası’nın yayın politikası “ihmal edilmiş Türk köylüsünün haklarını savunmak” üzerine kurulmuştur. Dergi, Tek Parti (CHP) Dönemi’nin köy politikalarına eleştirel bir tutumla yaklaşmış; Cumhuriyet devrinde köylüye verilen “milletin efendisi” payesinin söylemde kaldığını, pratikte ise köylünün yolsuzluk, eğitimsizlik ve sağlık

⁶¹Gök, “Köy Postası Dergisi’nde Köy Kalkınması Meselesi,” 517.

⁶²Kadri Oğuz, “Köy Postası 9 Yaşında,” *Köy Postası*, sy. 96 (1952): 5.

sorunlarıyla baş başa bırakıldığını savunmuştur.⁶³ Derginin bu eleştirel duruşu, 83. sayısının kapak yazısında veciz biçimde ifade edilmiştir:

“Artık Türk köylüsü çetin kaderi ile başbaşa bırakılmamalıdır. Biz milliyetçiliği de, memleketçiliği de bu mânada anlıyoruz ve köy davasına omuz silken münev”veri bu toprağın insanı saymıyoruz.”⁶⁴

Derginin yayın politikasında dikkat çeken en önemli unsurlardan biri, devlet kurumlarıyla kurduğu özgün ilişki biçimidir. Dergi yönetimi, resmî kurumların kendi bünyelerinde “faydasız” dergiler çıkarmak yerine *Köy Postası* gibi sivil girişimleri desteklemesi gerektiğini ısrarla savunmuştur. Bu tutum, 79. sayıda Tarım Bakanlığının neşriyat politikalarını açıkça eleştiren bir yazıda somutlaşmaktadır:

“Memleketimizin tek köy dergisi olan KÖY POSTASI’na koskoca Tarım Bakanlığının neşriyat tahsisatından geçen sene bir tek abone kaydettirmeğe muvaffak olamadığımızı söylersek hayret etmeyiniz! Amma öte taraftan Orman Genel Müdürlüğü güya orman yangınlarını önleyici bir tedbir olsun diye geçen sene karikatürden farkı olmayan iki tane renkli tablo bastırarak bunları memlekete yaymış ve orman yangınlarının bu suretle önlendiğine kendini inandırmıştır.”⁶⁵

1950 yılında DP’nin iktidara gelişi dergi tarafından umutla karşılanmıştır. Dergi yönetimi, DP’nin köye ve köylüye verdiği önemi takdir etmekle birlikte dönemin kalkınma hamlelerini yakından takip etmiş ve desteklemiştir.⁶⁶ Bununla birlikte dergi, siyasi iktidara körü körüne bağlı kalmamış; yeri geldiğinde DP iktidarının köy politikalarını da eleştirel bir perspektifle değerlendirmiştir. Yayın çizgisinin bu karma niteliği, derginin Cumhuriyet’in modernleşme paradigmasına ideolojik bağlılığını sürdürürken DP’nin “kalkınmacı” söylemini pragmatik biçimde benimsemesinden kaynaklanmaktadır.

Köy Postası, içerik açısından yalnızca tarımsal teknik bilgilerin aktarıldığı bir bülten olmanın çok ötesinde, siyaset, eğitim, sağlık ve dış politika haberlerinin köylüye iletildiği bir “köy gazetesi”işlevini üstlenmiştir.⁶⁷ Enver Behnan Şapolyo, Nusret Köymen ve Cahit Tanyol gibi dönemin önde gelen aydınlarının “köycülük ideolojisi”

⁶³Gök, “Köy Postası Dergisi’nde Köy Kalkınması Meselesi,” 522.

⁶⁴“Artık Türk köylüsü çetin kaderi ile başbaşa bırakılmamalıdır. Biz milliyetçiliği de, memleketçiliği de bu mânada anlıyoruz ve köy davasına omuz silken münevver bu toprağın insanı saymıyoruz.” *Köy Postası*, sy. 83 (1952): 1.

⁶⁵“Ziraî Kalkınmamızda Yayının Kolu,” *Köy Postası*, sy. 79 (1952): 30-31.

⁶⁶Gök, “Köy Postası Dergisi’nde Köy Kalkınması Meselesi,” 521.

⁶⁷Gök, “Köy Postası Dergisi’nde Köy Kalkınması Meselesi,” 518.

üzerine fikir ürettiği entelektüel bir platform niteliği de taşıyan dergi; tarım ve hayvancılık tekniklerinden köy sosyolojisine, halk sağlığından köy eğitimine uzanan geniş bir içerik yelpazesıyla yayın hayatını sürdürmüştür.

Derginin okuyucu kitlesiyle kurduğu ilişki, salt haber iletmenin ötesinde pedagojik bir boyut taşımaktadır. Yayın organı, köylünün devlet daireleriyle baş edebilmesi için “Dilekçe Örnekleri” sütunu açmış; Kadri Oğuz kaleme aldığı “Köylü Gençlerimizle Başbaşa” yazı serisiyle kırsal kesimden gelen okuyucu sorularını doğrudan yanıtlamıştır.⁶⁸ Nusret Köymen ise derginin sütunlarında kentli aydınları köye hizmet etmeye çağıran bir anket yayımlayarak okuyucuyu kamusal bir tartışmanın öznesi kılmıştır.⁶⁹ Bu niteliğiyle *Köy Postası*, dönemin kırsal aydını ile devlet arasındaki pragmatik ilişkiyi belgeleyen özgün bir kaynak olmanın yanı sıra, henüz şekillenmekte olan bir kırsal kamusal alanın somut ifadesi olarak da okunabilir. Derginin yerel yönetim mekanizmalarıyla ilişkisi de dikkat çekicidir. 79. sayıda yayımlanan İçişleri Bakanı demecine düşülen editöryal notta, köy bürolarının akıbetine ilişkin kaygılarını dile getiren köy memurlarının mektuplarına atıfta bulunulmuş; dergi yönetimi “demokraside idareyi mümkün olduğu kadar halka yaklaştırmak” ilkesinin köy bürolarının güçlendirilmesini zorunlu kıldığını savunmuştur.⁷⁰ Derginin bu tutumu, DP döneminde kırsal yönetimin yeniden yapılandırılması tartışmalarına sivil bir sesin katkısı olarak değerlendirilebilir.

Köy Postası’nın söylem repertuvarında Köy Kanunu’nun kurucu önemi özellikle vurgulanmıştır. 18 Mart Çanakkale Zaferi ile Köy Kanunu’nun aynı güne denk gelmesi, dergide köylünün millî ve hukukî kimliğini bir arada temellendiren bir söylem pratiğine dönüştürülmüştür.⁷¹ Benzer biçimde Kadri Oğuz, köy kalkınması sorununu ele aldığı yazılarında memleketin yüzde seksenini oluşturan köylü kitlesinin geri kalmışlığını salt ekonomik değil, aynı zamanda ahlaki bir mesele olarak çerçevelemiş; köyü ihmal eden aydını bu toprakların gerçek insanı saymayı reddetmiştir.⁷²

⁶⁸Kadri Oğuz, “Köylü Gençlerimizle Baş başa,” *Köy Postası*, sy. 97 (1953): 5.

⁶⁹Nusret Köymen, “Köycülük,” *Köy Postası*, sy. 90 (1953): 5.

⁷⁰“İçişleri Bakanının Demeci,” *Köy Postası*, sy. 79 (1952): 3-32.

⁷¹“Köylümüzün Çift Bayramı: 18 Mart Çanakkale Zaferi ve Köy Kanunu,” *Köy Postası*, sy. 104 (1954): 11.

⁷²Kadri Oğuz, “Dağ Köylerimiz,” *Köy Postası*, sy. 78 (1952): 3-4.

3.2. TARIM VE EKONOMİ: MAKİNELEŞME VE MARSHALL RÜZGÂRI

Köy Postası'nın ekonomik vizyonu, dönemin ruhuna uygun olarak “makineleşme” ve “üretim artışı” ekseninde şekillenmiştir. Marshall Planı çerçevesinde Türkiye’ye giren tarım makineleri dergide bir “medeniyet hamlesi” olarak sunulmuş; özellikle Amerikan menşeli traktör ve biçerdöver markalarının listeleri yayımlanarak köylüye modern tarım araçları tanıtılmıştır.⁷³ Bu tutum, derginin salt bir haber aktarıcısı değil, aynı zamanda modernleşme sürecinin aktif bir propagandisti olarak konumlandığının göstergesidir.

Derginin tarım alanındaki en kapsamlı yazılarından biri, 79. sayıda yayımlanan “Ziraî Kalkınmamızda Yayının Kolu” başlıklı metindir. Bu yazıda Marshall Yardımı kapsamında başlatılan “Ziraat Yayın Kampanyası”nın ayrıntıları aktarılmaktadır:

“Alınan Tedbirler arasında göz önünde tutulacak nokta; Marshall Yardımı Plânı tarafından Türkiye’ye modern tarım makineleri getirirken diğer taraftan da teknik yardım faslından buraya gelen Amerikalı eksperler, Türkiye’nin ziraî hayatında mevcut bir boşluğu doldurmak ve böylelikle sarf edilen gayretlerden esaslı neticeler elde etmek hedefini gütmektedir. Şimdi modern ziraat köylünün ayağına kadar götürmeye matuf bir ‘Ziraat Yayın Kampanyasının’ ana hatları hazırlanmış ve Tarım Bakanlığı tarafından da tasvip edilmiştir.”⁷⁴

Dergi, yalnızca başarıları değil tarımsal verimlilikteki yetersizlikleri de eleştirel bir dille ele almıştır. “Emeği Değerlendiren Himmetlere Doğru” başlıklı yazıda Türk çiftçisinin bir hektardan elde ettiği verimin Avrupa ülkeleriyle kıyaslanması, bu eleştirel tavrın somut bir örneğini oluşturmaktadır:

“LÜTFEN rakamlara dikkat ediniz: Bir hektarlık ekim yerinden alınan buğday, Danimarka’da 33, Fransa’da 19, İtalya’da 18, Bulgaristan’da 13, Yunanistan’da 9, Türkiyemizde ise 6 kentaldir. Bu rakam gerçeğini şöyle de anlatabiliriz: Bir Bulgar çiftçisi bir dönümden ne alırsa, bir Türk çiftçisi aynı mahsulü iki dönümde alabiliyor... Peki... Sebep ne bu geriliğe? Çünkü, bizim çiftçilerimizin çoğu, ettikleri toprağın özelliklerini bilmez, toprağını şehre götürüp, teknik ziraat müdürlüklerine tahlil ettirmemişlerdir, gübreye değer vermezler, derinliğine sürmezler, tohumlarına dikkat etmezler, çapalamayı gereği gibi yapmazlar.”⁷⁵

Bu yazının dikkat çekici yanı, geri kalmışlığın sorumluluğunu hem köylünün bilgisizliğine hem de devletin yetersiz teknik desteğine yükleyen çift yönlü eleştiri yapısıdır. Dergi, köylüyü yalnızca yardım bekleyen edilgin bir özne olarak değil,

⁷³“Marshall Planı Gereğince Ziraat Âletleri İthal Eden Firmalar,” *Köy Postası*, sy. 84 (1952): 26.

⁷⁴“Ziraî Kalkınmamızda Yayının Kolu,” *Köy Postası*, sy. 79 (1952): 30-31.

⁷⁵“Emeği Değerlendiren Himmetlere Doğru,” *Köy Postası*, sy. 189 (1959): 5.

bilinçlendirilmesi gereken bir aktör olarak konumlandırmaktadır. Bu yaklaşım, derginin Tek Parti Dönemi'nden devraldığı “yukarıdan aşağıya aydınlatma” geleneğini DP Dönemi'nin kalkınmacı diliyle harmanlayan özgün söylem pratiğinin yansımasıdır.

Tarım Bakanı Nihat Eğriboz'un Kırşehir'deki Mal"a Çiftliği'ne yaptığı ziyaret, derginin DP Hükûmeti'nin tarım politikalarını nasıl sunduğunu somutlaştıran önemli bir örnek olay niteliğindedir. 77. sayıda ayrıntılı biçimde aktarılan habere göre bakan, söz konusu ziyarette 898 çiftçiye 35.128 dönüm arazinin tapusunu bizzat dağıtmıştır.⁷⁶ Bu haberleştirme biçimi, derginin DP iktidarının kırsal kalkınma söylemini sahiplendiğini ve “köylü efendimizdir” parolasının hayata geçirildiğini okuyucuya hissettirme işlevi gördüğünü ortaya koymaktadır. Nitekim 110. sayıda yer alan bir haber, 1937-1950 yılları arasında yalnızca 80.000 dönüm mera dağıtılmışken DP iktidarının son üç yılda bu rakamı 3 milyon dönüme yaklaştırdığını istatistiksel olarak belgelemektedir.⁷⁷ Tek Parti Dönemi ile DP Dönemi arasındaki bu keskin karşıtlık, derginin yayın çizgisinin siyasi konjonktürle ne denli örtüştüğünü açıkça göstermektedir.

Derginin tarım ve ekonomi teması altındaki haberciliği yalnızca büyük siyasi olaylarla sınırlı kalmamış; hayvan vergisi indirimleri, buğday fiyatlarındaki dalgalanmalar, buğday ithali kararları, çiftçiye sağlanan krediler ve tütün ekicilerine yönelik radyo yayınları gibi köylünün gündelik ekonomik yaşamını doğrudan ilgilendiren gelişmeleri de kapsamıştır.⁷⁸ Bu içerik çeşitliliği, derginin köylüye ulaşmayı amaçlayan bir yayın politikasını hem makro hem de mikro ölçekte hayata geçirdiğini göstermektedir. Makineleşme sürecindeki sembolik dönüm noktaları da dergi sayfalarında yankısını bulmuştur. İlk Türk traktör fabrikasının işletmeye açılması, *Köy Postası*'nın 127. sayısında kapak yazısına taşınmış; bu gelişme “ziraatimizin gelişmesinde alınması gereken başlıca tedbirlerden biri” olarak nitelendirilmiştir.⁷⁹

⁷⁶“Köylüye Toprak Dağıtımı,” *Köy Postası*, sy. 77 (1952): 34.

⁷⁷“Köylüye Toprak Dağıtımı: Son Üç Sene İçinde Köylümüze 3 Milyon Dönüm Mer'a Dağıtıldı,” *Köy Postası*, sy. 110 (1954): 24.

⁷⁸“Tarım Haberleri: Hayvan Vergisinde İndirmeler, Buğday Fiyatları Yükseldi, Buğday İthal Edilecek, Çiftçiye Yeni Kredi, Tütün Ekicilerine Radyo ile Ders Verilecek,” *Köy Postası*, sy. 80-81 (1952): 15.

⁷⁹“İlk Türk Traktör Fabrikasının İşletmeye Açılmış Bulunması,” *Köy Postası*, sy. 127 (1955): kapak yazısı.

Benzer biçimde köy yollarının yapımı için bütçeye 10 milyon lira tahsis edildiğine ilişkin haber de dergide büyük bir sevinçle karşılanmıştır:

“Bu devirde yolsuz bir köy tasavvur edinilemeyeceği ve yolu olmayan bir köye medeniyet girilemeyeceği gerçeği üzerinde yıllardır duruyor ve haykırıyoruz. Şurası muhakkak ki Türk köyünün bu derece geri ve iptidai kalmasında başlıca âmil yolsuzluk olmuştur.”⁸⁰

Kalkınma söylemi, derginin gündeminde altyapı yatırımlarının ötesine geçerek köy konutlarına da uzanmıştır. 118. sayıda yer alan “Modern Köylere Doğru” başlıklı haber, köylüye mesken, depo ve harmanlık inşası için kredi sağlanacağını ve köylerin elektrikle aydınlatılacağını duyururken köy postası bu gelişmeyi “özlenen konuların ele alındığını görmek insana ne büyük saadet veriyor” ifadesiyle karşılamıştır.⁸¹ Bu tutum, derginin yol-su-elektrik üçlüsüyle simgelenen DP kalkınma söylemini, salt bir siyasi haberciliğin ötesinde, bizzat sahiplendiğinin açık bir göstergesidir.

Derginin 1950'lerin sonuna doğru yayımladığı “Övünülecek Neticelerin Temeli” başlıklı yazı, tarımsal modernleşmeyi Türkiye'nin genel teknik geri kalmışlığı bağlamına yerleştirmesi açısından özellikle dikkat çekicidir. Bu yazıda yabancı uzman raporlarının ortak bulgusuna — “Türkiye'de teknik geri” saptamasına — atıfla, ülkenin kalkınmasının teknik eğitime bağlı olduğu vurgulanmaktadır.⁸² Böylece dergi, tarımsal verimliliği salt bir ziraat meselesi olarak değil, daha kapsamlı bir modernleşme projesinin parçası olarak ele alan bir söylemi benimsemiş olmaktadır.

Sonuç olarak, tarım ve ekonomi teması altındaki haberler ve yazılar bütünlüklü biçimde değerlendirildiğinde *Köy Postası*'nın bu alandaki söylemi üç katmanlı bir yapı sergilemektedir: Marshall Planı ve makineleşmeyi “medeniyet hamlesi” olarak sunan kalkınmacı övgü; tarımsal verimlilikteki yetersizlikleri istatistiklerle belgeleyen eleştirel gözlem ve köylünün hem üretici hem de bilinçlendirilmesi gereken bir yurttaş olarak konumlandırıldığı pedagojik çerçeve.⁸³ Bu üç katmanın bir arada bulunması, derginin dönemin egemen söylemiyle basit bir örtüşme ilişkisi içinde olmadığını; aksine

⁸⁰“Köy Yollarının İnşasına Doğru: Bu Maksatla Bütçeye 10.000.000 lira Tahsisat Konuldu,” *Köy Postası*, sy. 79 (1952): 34.

⁸¹“Modern Köylere Doğru,” *Köy Postası*, sy. 118 (1955): 38.

⁸²“Övünülecek Neticelerin Temeli,” *Köy Postası*, sy. 188 (1959): 4.

⁸³Boratav, *Türkiye İktisat Tarihi 1908-2009*, 90-95; Zürcher, *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi*, 264-268.

kalkınmacı dili kendi köycülük geleneğinin süzgecinden geçirerek yeniden ürettiğini göstermektedir.

3.3. EĞİTİM VE KÜLTÜR: ENSTİTÜLERDEN "GEZİCİ KURSLARA" DÖNÜŞ

DP'nin iktidara geldiği 1950 yılı, Türkiye'nin eğitim politikasında köklü bir yönelim değişikliğinin fitilini ateşlemiştir. Tek Parti Dönemi'nin idealist köy öğretmeni projesini somutlaştıran Köy Enstitüleri sistemi, 1947'den itibaren adım adım tasfiye edilmiş; 1954 yılında ise kurumlar tamamen kapatılarak İlköğretmen Okullarına dönüştürülmüştür.⁸⁴ Bu köklü dönüşüm, *Köy Postası*'nın eğitim vizyonunu da derinden etkilemiş; dergi, Enstitüler'in idealini taşıırken aynı zamanda DP Dönemi'nin yeni eğitim araçlarını sahiplenmek durumunda kalmıştır. Bu ikilik, bölümün çözümlemeye çalıştığı temel gerilimi oluşturmaktadır. Köy Enstitüleri tartışmalarının yoğunlaştığı bu dönemde *Köy Postası*'nın tutumu dikkat çekici bir sessizlikle kendini ele vermektedir. Enstitülerin İlköğretmen Okullarına dönüştürülmesine ilişkin yasa tasarısı dergide "tasarı son şeklini aldı" biçiminde, yorumsuz ve nötr bir haber diliyle verilmiştir.⁸⁵ Bu sesizliğin kendisi bir tutum olarak okunabilir: Enstitüleri açıkça savunmak siyasi açıdan riskli hale gelirken onlara yönelik eleştiriye de ortak olmayan dergi, bir tür stratejik susmayı tercih etmiştir. Öte yandan 83. sayıda yayımlanan "Türk Köylüsü Nasıl Kalkınır?" başlıklı tartışma çerçevesinde okuyuculara yöneltilen sorular bu gerilimi örtük biçimde yansıtmaktadır:

"Köy Enstitüleri hakkında ne düşünüyorsunuz? Aydınlar ve üniversiteliler köye ne şekilde yararlı olabilirler?"⁸⁶

Buna karşılık Millî Eğitim Bakanlığına bağlı Gezici Köy Kursları, dergide büyük bir övgüyle ve sıklıkla işlenmiştir. 79. sayıdaki kısa haber bu coşkulu tutumun ilk örneklerinden birini oluşturmaktadır:

"Gezici köy kurslarımız, kültür müesseselerimiz arasında ideal çalışmalarıyla önde yürümekte devam ediyor. Köylerimizin sosyal ve kültürel gelişmelerinde büyük tesirleri görülen ve görülecek olan bu kursların faaliyetini yakından takip etmekteyiz. Başarılarını bir kere daha candan dileriz."⁸⁷

⁸⁴Ezer, "Köy Enstitülerinin Türk Eğitim Tarihindeki Yeri ve Önemi," 1790-1794.

⁸⁵"Köy Enstitüleri," *Köy Postası*, sy. 83 (1952): ilk sayfa.

⁸⁶"Türk Köylüsü Nasıl Kalkınır?," *Köy Postası*, sy. 83 (1952): 10.

⁸⁷"Gezici Köy Kursları," *Köy Postası*, sy. 79 (1952): 24.

Gezici Köy Kursları'nın hızla yaygınlaşması da dergi sayfalarında takiple izlenmiştir. 80-81. sayıda beş yıl içinde 500 kursa ulaşıldığı sevinçle duyurulurken⁸⁸ 92-93. sayıda bu sayının 615'e yükseldiği, ayrıca motor tamirciliği, bobinaj, yapı ve kiremit kurslarının programa eklendiği aktarılmaktadır.⁸⁹ 105. sayıdaki kapsamlı haberde ise kursların dört kol halinde örgütlendiği sistematik biçimde açıklanmaktadır: Gezici Köy Demirciliği ve Marangozluğu, Gezici Köy Yapı, Orman Bölgesi Gezici Köy Yapı ve İlçe Demirciliği-Marangozluğu kursları. 1939-1940 öğretim yılından o güne kadar bu kursları toplam 7.108 vatandaşın tamamladığı belirtilmektedir.⁹⁰

Derginin eğitim haberlerine bakanlık düzeyindeki aktörlerin ses verdiği de görülmektedir. Millî Eğitim Bakanı Tevfik İleri'nin bizzat *Köy Postası*'na verdiği beyanat, derginin kurumsal meşruiyetinin bir göstergesi olmakla birlikte dönemin eğitim anlayışının özlü bir ifadesini de sunmaktadır: “Köye kadar giden tek münevver sadece öğretmen olmuştur. O halde büyük kalkınmanın, maddî ve manevî büyük kalkınmanın şimdilik tek temel taşı köy öğretmenidir.”⁹¹ Bu ifade, Köy Enstitüleri'nin çok boyutlu aydın-öğretmen idealinin yerini daha işlevsel ve depolitize edilmiş bir “köy öğretmeni” figürünün aldığını simgelemektedir.

Örgün eğitim politikalarının yanı sıra yaygın eğitim araçları da derginin gündemine girmiştir. Köy okuma odalarının açılmasına ilişkin Millî Eğitim Bakanlığı kararı, *Köy Postası*'nın 92-93. sayısında geniş yer bulmuş; buralara projeksiyon makinelerinin gönderileceği müjdelenmiştir.⁹² 100. sayıdaki bir haberde ise Manyas'ta yürütülen bir kursa ait fotoğraf yayımlanmış; kurs öğrencilerinin öğretmenleriyle birlikte sergilediği çalışmalar okuyucuya görsel olarak sunulmuştur.⁹³ Bu haberleştirme biçimi, derginin Gezici Köy Kurslarını ve okuma odalarını soyut bir politika meselesi olarak değil, somut yüzler ve mekânlarla aktarılan bir başarı hikâyesi olarak sunduğunu ortaya koymaktadır. Kursların içerdiği cinsiyet boyutu da dergide belirgin biçimde yansımaları bulmuştur. 197. sayıda yayımlanan “Kızlarımız Ev Kadını Olarak Nasıl

⁸⁸“Gezici Köy Kursları,” *Köy Postası*, sy. 80-81 (1952): 5-31.

⁸⁹“Gezici Köy Kurslarının Sayısı 615'e Çıktı,” *Köy Postası*, sy. 92-93 (1953): 17.

⁹⁰“Erkek Teknik Öğretime Bağlı Köy Kursları,” *Köy Postası*, sy. 105 (1954): 7.

⁹¹“Millî Eğitim Bakanının (Köy Postası'na Beyanatu,” *Köy Postası*, sy. 85 (1952): 3.

⁹²“Köylerde Okuma Odaları Açılıyor,” *Köy Postası*, sy. 92-93 (1953): 4.

⁹³“Gezici Köy Kursları,” *Köy Postası*, sy. 100 (1953): 38.

Yetiştiriyorlar?” başlıklı yazı, Gezici Köy Kursları’nın köy kadınlarını “yarının bilgili anneleri” olarak yetiştirdiğini övgüyle aktarmaktadır:

“Rahatça söyleyebiliriz ki, son senelerde büyük bir gelişme gösteren Gezici Köy kurslarının, köy kızlarımızın hayatlarında yaptığı devrimin niteliklerini anlatmak gerçekten güç... Şehirlerde yaşayan ve Kız Enstitülerinde okuyan şehirli kızlarımız neler öğreniyorlarsa, köy kızlarımız da, gezici kurslarda aynı şeyi öğreniyorlar.”⁹⁴

Bu yazıdaki söylemin iki yönlü işledi görülmektedir: bir yandan köy kızlarının şehirli akranlarıyla “eşitlendiği” ilan edilirken öte yandan bu eşitlenmenin ölçütü olarak “ev kadınlığı” ve “annelik” rolü belirlenmektedir. Eğitimden beklenen dönüşüm, kadının kamusal alandaki varlığını genişletmekten ziyade onu ev içinde daha donanımlı bir özneye dönüştürmeyi amaçlamaktadır. Bu yaklaşım, Tek Parti Dönemi’nin “cumhuriyet kadını” idealinden belirgin biçimde uzaklaşarak eve dönük bir toplumsal cinsiyet normunu yeniden üretmektedir.

Kültürel alanda ise *Köy Postası*’nın en tutarlı katkısı folklor çalışmaları alanında kendini göstermektedir. Naki Tezel, derginin sayfalarında Türk âdet ve inanmalarını — “batıl itikatlar” dahil — sosyolojik birer veri olarak ele alan bir yazı dizisi yürütmüştür. Tezel, âdetleri cemiyetin medeniyetini yansıtan bir ayna olarak değerlendirirken inanmaları bilimsel açıklamadan yoksun “batıl itikat” olarak nitelendirmekte ve bunların kültür seviyesi yükseldikçe ortadan kalkacağını savunmaktadır.⁹⁵ Bu pozitivist çerçeve, derginin folkloru bir miras olarak koruma güdüsüyle onu aşılması gereken bir gerilik göstergesi olarak görme gerilimini yansıtmaktadır.

Derginin eğitim alanındaki en sert ve en kapsamlı eleştirisi, 1950’lerin sonlarına ait “Dertlerin En Büyüğü” başlıklı yazıda somutlaşmaktadır. Bu yazıda dönemin istatistiklerine dayanılarak Türkiye’nin 35.305 köyünden 16.067’sinde hâlâ ilkokul bulunmadığı, yani köylerin yüzde kırk altısının okulsuz olduğu vurgulanmaktadır. Erzurum’da okula devam edemeyen 34.016 çocuk ile 34. sıradaki Ankara’nın bile 28.053 çocukla listeye girdiğine dikkat çekilmekte ve şu soru sorulmaktadır:

“Peki... Ne olacak halimiz böyle?.. Medeniyet anlayışımız için, Cumhuriyetimiz için, milletçe haysiyetimiz ve onurumuz için yüz karası olan bu

⁹⁴“Kızlarımız Ev Kadını Olarak Nasıl Yetiştiriyorlar?,” *Köy Postası*, sy. 197 (1960): 6.

⁹⁵Naki Tezel, “Folklor - Âdetler ve İnanmalar,” *Köy Postası*, sy. 76 (1952): 13-14.

yoksulluğun giderilmesini, bugünkü gidişe ve ölçüye bırakırsak, kaç Türk nesli cehaletin karanlığı içinde sönüp gidecek?”⁹⁶

Eğitim ve kültür teması bütünlüklü biçimde değerlendirildiğinde *Köy Postası*’nın bu alandaki söylemi üç eğilim üzerine kurulduğu görülmektedir. İlk eğilim, Köy Enstitüleri’nin tasfiyesi karşısındaki stratejik suskunluktur; ikincisi Gezici Köy Kurslarına yönelik içtenlikli destektir; üçüncüsü ise döneme rağmen süregelen bir aydınlanmacı kaygıdır. Bu üç eğilimin bir arada bulunması, derginin eğitim alanında ne tam anlamıyla resmi söylemin taşıyıcısı ne de ona karşı bir muhalefet sesi olduğunu; bunun yerine kendi köycülük geleneğini mümkün olan uzlaşma noktalarında korumaya çalıştığını ortaya koymaktadır.

3.4. SİYASET, DEVLET VE DIŞ POLİTİKA ALGISI

Köy Postası’nın siyaset ve devlet haberlerini ele alış biçimi, derginin yayın politikasının en açık seçim tercihlerini barındıran bölümünü oluşturmaktadır. Dergide siyaset genel olarak “hizmet” ve “kalkınma” ekseninde çerçevelenmekte; dönemin iktidarı olan DP’nin icraatları olumlu bir tonla aktarılmaktadır. Bununla birlikte dergi siyasi bir bildiri yayın organı değildir; köylüyü demokratik süreçlere katılmaya teşvik eden, onu vatandaş olarak konumlandıran bir ses olma iddiasını da sürdürmektedir. Bu ikili konum, bölümün çözümlemeye çalıştığı temel çelişkiyi oluşturmaktadır.

Derginin siyasi söyleminin meşruiyet kaynağı olarak Atatürk’ün Köycü söylemine başvurması dikkat çekicidir. 75. sayıda yer alan “Atatürk’ten Köylüye Demokrasi Vurgusu” başlıklı yazıda Atatürk’e atfedilen “Demokrasi köyden başlamalıdır. Köylü kendi evini idare eder gibi köyünün de idaresini eline almalıdır” sözü öne çıkarılmıştır.⁹⁷ Bu alıntı, bir yandan CHP Dönemi’nin köycülük mirasını sahiplenen derginin kendisini doğrudan bir Kemalist süreklilik içinde konumlandırmasına, öte yandan DP Dönemi’nin çok partili demokrasi söylemiyle de uyumlu görünmesine imkân tanımaktadır. Atatürk’ün köylüyü “cahil” diyenlere kızdığına dair vurgu ise derginin kırsal kitleleri demokratik aktörler olarak çerçeveleyen tutumunu pekiştirmektedir.

⁹⁶“Dertlerin En Büyüğü,” *Köy Postası*, sy. 181 (1958): 5.

⁹⁷“Atatürk’ten Köylüye Demokrasi Vurgusu,” *Köy Postası*, sy. 75 (1952): 3-4.

DP'nin seçim zaferlerinin haberleştirilmesinde derginin kullandığı dil, tarafsız bir haber dilinin çok ötesine geçmektedir. 1954 seçim zaferini aktaran 118. sayıdaki haber, sonucu “büyük galebe” olarak nitelendirmekte ve şu yorumu eklemektedir: “*Geçen dört yılın bilhassa son iki yılı içinde köylümüzün kalkınması mevzuunda ele alınmış bir çok işlerin önümüzdeki dört yıllık devrede gelişeceğinden emin olarak... yeni iktidarı kutlularız.*”⁹⁸ Benzer biçimde Başbakan Menderes'in Amerika ziyaretinden dönüşü de dergide geniş yer bulmuş; ziyaret “Türk-Amerikan dostluğunun pekişmesi” olarak sunulmuş, Menderes'in Atina'da Yunan Kraliçesi tarafından verilen ziyafete katılması gibi protokol ayrıntıları da aktarılmıştır.⁹⁹

Derginin siyasi habercilik anlayışı, büyük siyasi olayların ötesinde yönetim pratiğinin ayrıntılarına da uzanmaktadır. 80-81. sayıda İkinci Menderes Hükümeti'nin tam kabine listesi yayımlanmış¹⁰⁰; 87. sayıda ise Cumhurbaşkanı Celal Bayar'ın TBMM açılış nutkunda köye ilişkin kısımlar “aziz köylülerimize duyurmak maksadıyla” aynen alınmıştır.¹⁰¹ Bu seçici aktarım, derginin devlet söylemini köye taşıma işlevinin somut bir örneğini oluşturmakta; aynı zamanda köylünün devletle ilişkisini “bilgilendirilmesi gereken teba” konumundan “karar süreçlerini takip eden yurttaş” konumuna taşıma çabasını yansıtmaktadır.

Soğuk Savaş atmosferi derginin siyasi söylemine de derinden sinmiştir. Kore Savaşı'na gönderilen Türk askerleri, dergide “kahramanlık destanı” yazan ve “Kızılıarı titreten” bir güç olarak tasvir edilmektedir. 79. sayıdaki haberde Türk birliğinin beş yüzden fazla düşman öldürerek önemli bir tepelyi ele geçirdiği aktarılmış; General Walker'ın Türk askerine yönelik övgüleri ise milliyetçi tonun pekiştirilmesi amacıyla alıntılanmıştır:

“Bir Türk birliğine kumanda etmekle iftihar ediyorum. Tümen Komutanı Tahsin Yazıcı ‘Şehitlerimizin intikamını aldık’demiştir. Kızılıarın ele geçirilen bir şifresinde ise ‘Türkler geliyor kaçın’ibaresi okunmuştur.”¹⁰²

⁹⁸“Demokrat Parti Büyük Üstünlükle Seçimleri Kazanıp İktidarda Kaldı,” Köy Postası, sy. 118 (1955): 6.

⁹⁹“Başvekilimiz Amerikadan Döndü,” Köy Postası, sy. 119 (1955): 7.

¹⁰⁰“İkinci Menderes Hükümeti,” Köy Postası, sy. 80-81 (1952): 10.

¹⁰¹“Sayın Başkanımızın B.M. Meclisini Açış Nutukları,” Köy Postası, sy. 87 (1952): 3.

¹⁰²“Kore Kahramanlarımız,” Köy Postası, sy. 79 (1952): 20.

Kore Savaşı haberlerinin yalnızca muharebe başarılarıyla sınırlı kalmadığı, milliyetçi duyguları besleyen sembolik içeliklerle de desteklendiği görülmektedir. 84. sayıda Kore'ye gönderilen takviye birliği coşkulu bir dille uğurlanmış¹⁰³; 107. sayıda ise Amasya Akşam Kız Sanat Okulu öğrencilerinin Kore birliğine armağan olarak kırmızı tafta üzerine ipek ve beyaz simle Türkiye haritası işledikleri aktarılmıştır.¹⁰⁴ Bu haberleştirme biçimi, savaşı salt askeri bir mesele olarak değil, toplumun bütünü kapsayan millî bir dava olarak konumlandıran bir anlatı inşa etmektedir.

Soğuk Savaş konjonktüründeki bir diğer önemli konu olan Kıbrıs meselesi de derginin gündemine girmiştir. 167. sayıda İstanbul, Ankara ve İzmir başta olmak üzere pek çok şehirde düzenlenen Kıbrıs mitingleri aktarılmış; Kıbrıs Türklerinin lideri Dr. Fazıl Küçük'ün konuşması öne çıkarılmış ve "Kıbrıs Türktür, Türk kalacaktır" sloganı manşete taşınmıştır.¹⁰⁵ Bu haber, derginin kırsal kalkınma gündemini ulusal ve uluslararası meselelerle bağdaştırma kapasitesini göstermekte; aynı zamanda köylü okuyucuyu millî davaların bir parçası olarak konumlandırma çabasını da yansıtmaktadır.

Derginin siyasi söylemindeki en özgün öğelerden biri, köylüyü demokratik süreçlere hazırlama çabasıdır. Kadri Oğuz'un 1957 seçimleri öncesinde kaleme aldığı "Köylümüze Seçim Öğütleri" yazısı, köylünün sandık başındaki gücünü doğrudan hatırlatmaktadır:

"Köylü vatandaş!... Terazinin kefesini istediğin tarafa eğdirmek kudretini ancak senin temsil ettiğini unutmayarak sandık başına git..."¹⁰⁶

Bu çağrının özellikle anlamlı olduğu bağlam, yazının köy dergisi tarafından yayımlanmasıdır: dergi böylece, kırsal kitleleri salt bir oy deposu olarak değil, bilinçli yurttaşlar olarak muhatap almaktadır. Ancak aynı yazıda "köylü cahildir, köylü geridir" diyen zihniyete yönelik sert eleştiri de yer almaktadır. Bu çift yönlü tutum — köylüyü demokratik aktör olarak yücelten ama onu aydınlatılmaya muhtaç gören — derginin köylüyle kurduğu paternalist-dayanışmacı ilişkinin özlü bir ifadesidir.

¹⁰³"Koreye Giden Birliğimiz," Köy Postası, sy. 84 (1952): 16-29.

¹⁰⁴"Kore Birliğimize: Amasya Akşam Kız Sanat Okulundan Armağan," Köy Postası, sy. 107 (1954): 17.

¹⁰⁵"Kıbrıs Mitingleri Vatanın Her Köşesinde Devam Ediyor," Köy Postası, sy. 167 (1957): 19.

¹⁰⁶"Köylümüze Seçim Öğütleri," Köy Postası, sy. 158 (1957): 5.

Derginin siyasi söyleminde en çarpıcı kırılma, 27 Mayıs 1960 darbesine yaklaşan süreçte “Gerçeklerin Kürsüsü: Parti Yok, Vatan Var” başlıklı yazıda kendini göstermektedir. Bu yazıda siyasi kutuplaşma ve “kardeş kavgası” sert bir dille eleştirilmekte; köylünün parti çatışmalarına alet edilmesi reddedilmektedir:

“Yıllardır, Sen-Ben kavgası ile birbirimize karşı kararan yüreklerimizi, Türk ve Müslüman olmanın geniş anlayışı ve müsamahası içinde aydınlanmalı, aklanmalı, gündelik kaygılardan kurtulmalı, birbirimizle kucaklaşmalıyız. Kardeş kavgası, İkinci Meşrutiyetten sonra bize, Koskoca Balkanları kaybettirdi.”¹⁰⁷

Siyaset ve devlet teması bütünlüklü biçimde ele alındığında *Köy Postası*’nın bu alandaki söyleminin belirgin bir eğilimler hiyerarşisi sergilediği görülmektedir. NATO üyeliği, Marshall Yardımı ve Türk-Amerikan ilişkileri sorgulanmaksızın benimsenmekte¹⁰⁸; DP iktidarının köy politikaları coşkuyla desteklenmekte; Kore ve Kıbrıs meseleleri milliyetçi bir çerçevede sunulmakta; buna karşılık partizanlığın körüklediği toplumsal kutuplaşmaya dönük özgün bir eleştiri de geliştirilmektedir. Bu çerçevede, derginin kendini devletin ve iktidarın yayın organı olarak değil, köylünün çıkarlarını savunan — ama bu savunuyu dönemin egemen söylem sınırları içinde gerçekleştiren — özgün bir ses olarak kurduğunu ortaya koymaktadır.

3.5. TOPLUMSAL DEĞİŞİM: KADIN, GÖÇ VE GECEKONU

1950-1960 döneminin en derin toplumsal sarsıntısı, tarımsal makineleşmenin ve nüfus artışının birleşik etkisiyle başlayan köyden kente kitlesel göç hareketidir.¹⁰⁹ Bu dönüşüm, yalnızca demografik bir yer değişikliği değil; köy kültürü ile şehir yaşamının çarpıştığı, yeni kimlik biçimlerinin doğduğu ve gecekondu gerçeğinin şekillendiği köklü bir toplumsal kırılmayı ifade etmektedir. *Köy Postası*, bu kırılmayı farklı temalar üzerinden işlemiş; kadın kimliği, göç olgusu ve köy-şehir kaynaşması gibi meseleleri birbirine eklemleyerek dönemin toplumsal dönüşümünü kendi köycülük perspektifinden yorumlamıştır. Derginin kadın temsiliinde en erken ve en çok katmanlı örnek, 75. sayıda yayımlanan isimsiz “Köy Kadını” şiiridir. Şiir, Anadolu kadınına çalışkanlığı,

¹⁰⁷“Gerçeklerin Kürsüsü: Parti Yok, Vatan Var,” *Köy Postası*, sy. 194 (1960): 8.

¹⁰⁸Hale, *Türk Dış Politikası 1774-2000*, 118-120; Baskın Oran (ed.), *Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar*, c. 1 (İstanbul: İletişim Yayınları, 2001), 482-485.

¹⁰⁹Yıldırım, *Türkiye’de Köylülüğün Sosyal Tarihi*, 90-97; Kaya, “Demokrat Parti Döneminde Kırdan Kente Göç,” 59-60.

fedakârlığı ve katlandığı yoksullukla yücelten bir perspektif sunarken onu aynı zamanda pasif bir kurban figürüne indirgemektedir:

"Kızgın güneş altında tarlasını biçiyor, / Hayatın zehirini yudum içiyor! / Harman kalkınca dağdan sırtında odun taşır, / Bir lokma ekmek için dağlarla kucaklaşır!.." ¹¹⁰

Aynı sayıda Faruk Nafiz Çamlıbel'in kaleme aldığı "Köy Kadını" başlıklı düz yazı, kadını açıkça oryantalist bir çerçevede ele almaktadır. Çamlıbel, Anadolu'da kadının "hâlâ esrarını muhafaza eden bir muamma" olduğunu ileri sürmekte; onu dışarıdan gözlemleyen bir gezgin gözüyle betimlemektedir.¹¹¹ Bu yazının dikkat çekici yanı, kadını toplumsal bir sorun olarak değil, çözülmesi gereken bir bilmece olarak kurmasıdır. Çamlıbel'in sonuç önerisi ise toplumsal bir eleştiri içermektedir: kadının cemiyetten dışlanması hem kendisini hem de şehirden uzaklaşan erkekleri olumsuz etkilediğini vurgulamakta, kadını kamusal alana katmanın toplumsal faydalarını savunmaktadır. Ancak bu savunuyu gerçekleştirirken kendisi de kadını bir özne olarak değil, erkeğin toplumsal yaşamını tamamlayan bir unsur olarak konumlandırmaktadır.

Kadına ilişkin en doğrudan ve eleştirel yazı, Dr. Şükrü Ertan'ın "Kadına Saygı" başlıklı metnidir. Ertan, köylerde kadına yönelik şiddeti (dayak) doğrudan ele almakta ve bunu İslam ahlakı çerçevesinde reddetmektedir:

"Barınacak, güvenecek yeri olmadığını bilerek bu hayat arkadaşımızı üzmemek, üzüntüye sokmak mert bir erkek için, bir İslam ve bir Türk için asla yakışık almayan bir küçüklüktür. Hatta bir büyük günahıdır." ¹¹²

Ertan'ın yazısı, kadın haklarını laik bir eşitlik söylemi üzerinden değil, dinî ve geleneksel değerler çerçevesinde meşrulaştırmaktadır. Bu çerçevelenme, bir yanda köy kadınının tarlada ve ev içinde taşıdığı ağır yükü görünür kılmakta, öte yanda onu hâlâ "aile ocağının varlığı" ve "çocukların annesi" olarak tanımlamaktadır. Söylem, kadını birincil olarak aile içi bir kimlikle özdeşleştirmekte; ne eğitimi ne de kamusal katılımını bir hak meselesi olarak ele almaktadır. Dönemin DP iktidarının muhafazakâr toplumsal değerlere verdiği öncelikle örtüşen bu çerçeve, derginin kadın kimliğini nasıl sorunsallaştırdığını açıkça ortaya koymaktadır. Kadın emeğini doğrudan ele alan en özgün yazılardan biri, 163-164. sayılarda yayımlanan "Kahvedekiler Tarlaya,

¹¹⁰"Köy Kadını" (şiir), Köy Postası, sy. 75 (1952): 28.

¹¹¹Faruk Nafiz Çamlıbel, "Köy Kadını," Köy Postası, sy. 104 (1954): 8-9.

¹¹²Şükrü Ertan, "Kadına Saygı," Köy Postası, sy. 104 (1954): 14-15.

Tarladakiler Tezgâh Başına” başlıklı metindir. Bu yazıda, köy tarla işlerinin büyük bölümünü kadınların üstlenirken erkeklerin kahvelerde boş zaman geçirdiği eleştirilmekte; kadının tarladan kurtarılacak geleneksel el sanatlarına — halıcılık, kilimcilik, örgü — yönlendirilmesi savunulmaktadır:

“Bugün bilhassa köylerde Türk kadını tarladadır. Buna karşılık, kahvelerimiz, erkeklerle dolu... Kâğıt, tavla, domino oynayan, vakit öldüren erkeklerle... Bazen bir tezgâhın getirdiği gelire koskoca bir ev geçinir.”¹¹³

Bu yazı, kadın emeğini görünür kılması bakımından önemli olmakla birlikte çözüm önerisi açısından sınırlılıklarını da taşımaktadır: kadının tarla yükünden kurtarılması, onu kamusal alana taşımak için değil, eve ve tezgâha yönlendirmek için önerilmektedir. Yazıdaki Yugoslavya örneği ise ilginç bir karşı söylem içermektedir: Osmanlı Dönemi’nden kalma geleneksel giyim ve el sanatlarını koruyan Yugoslav kızlarından söz edilerek Türk kadınının bu mirası kaybettiği ima edilmektedir. Böylece kadın emeği meselesi kültürel kayıp nosyonuyla iç içe geçmekte, feminist bir perspektif yerine kültürel milliyetçi bir çerçeveye oturtulmaktadır.

Köyden kente göç meselesi, *Köy Postası*’nın sayfalarına 1950’lerin ortasından itibaren giderek artan bir ağırlıkla girmiştir. 156. sayıdaki “Köylerden Şehirlere Akın Var!..” başlıklı yazı, bu akını ekonomik ve demografik bir sorun olarak çerçevelemektedir:

“Bugün Türkiye’nin % 80 ini teşkil eden köylü halk nedense bilhassa son yıllarda köylerden şehirlere akın etmektedir... Eğer hali hazırda olduğu gibi büyük yekûnlar halindeki kitlelerin şehirlere akın etmesini frenliyemsek büyük şehirlerde şimdiden hissedilmeğe başlandığı gibi mesken, geçim v.s. gibi sıkıntılar daha da çok olarak başgösterecektir.”¹¹⁴

187. sayıdaki “Köylerden Şehirlere Akının Sebepleri” başlıklı yazı ise göçü daha analitik bir perspektifle ele almaktadır. Yazar, köylünün şehre olan ilgisini “medeni hayatın araçlarına ve nimetlerine kavuşmak” arzusundan kaynaklanan doğal bir çekim olarak yorumlamakta; ancak asıl çözümün köylüyü şehirde bu nimetlere kavuşturmak değil, söz konusu nimetleri köye taşımak olduğunu vurgulamaktadır.¹¹⁵ Bu yaklaşım, derginin göç karşısındaki temel tutumunu özetlemektedir: göç ne kaçınılmaz bir ilerleme ne de salt bir yıkım olarak görülmekte; tersine önlenabilir ve yönlendirilebilir

¹¹³“Kahvedekiler Tarlaya, Tarladakiler Tezgâh Başına,” *Köy Postası*, sy. 163-164 (1957): 7.

¹¹⁴“Köylerden Şehirlere Akın Var!..,” *Köy Postası*, sy. 156 (1957): 13.

¹¹⁵“Köylerden Şehirlere Akının Sebepleri,” *Köy Postası*, sy. 187 (1959): 25.

bir süreç olarak çerçevelenmektedir. Çözüm ise köy-şehir ikiliğini kapatmak değil, kırsalı şehirleştirmek biçiminde formüle edilmektedir.

Bu tutum, 183. sayıdaki “Köy ve Şehir Kaynaşması” yazısında en açık ifadesini bulmaktadır. Dergi, köylünün şehre olan merakını Cumhuriyet öncesiyle kıyaslayarak olumlu karşılamakta; ancak temel hedefi “her köyde bir şehir rahatı yaratmak” olarak belirlemektedir:

“Köylülerimiz elbette büyük şehirlere gelecektir. Elbette büyük şehirlerin nimetlerinden ve rahatlıklarından faydalanacaktır. Köy çocuklarımız, elbette en yüce öğretim kurumlarında bilgi ve meslek sahibi olacaktır. Burası böyle.. Fakat bizim asıl amacımız, her köyde bir şehir rahatı yaratmaktır.”¹¹⁶

Derginin toplumsal değişim gündeminin somut boyutunu yansıtan köy haberleri de önemli bir yer tutmaktadır. 105. sayıda Hakkı Ercan tarafından kaleme alınan “Halaçlı Köyü” yazısı, Haymana ilçesine bağlı bu köyün tarım durumunu, su kaynaklarını, yapılarını ve kültürel düzeyini ayrıntılı biçimde betimlemektedir. Yazıda köyün okulunun “binasızlık yüzünden kapatılmış” olduğu ve çocukların ilköğretimden mahrum kaldığı vurgulanmakta, halkın “okul yapılmasını ve köye öğretmen verilmesini beklediği” aktarılmaktadır.¹¹⁷ Bu tür köy portresi yazıları, soyut kalkınma söylemini somut mekânsal deneyimlerle bağdaştırarak okuyucuya tanıdık bir gerçekliği hatırlatmaktadır.

Benzer bir toplumsal belgeleme işlevi, Seyit Küçükbezirci’nin Konya yaylalarındaki çobanları konu alan yazısında da görülmektedir. “Çobanların Giyinişi, Yaşayışı ve Eşyaları” başlıklı bu metin, aşiret çobanları ile dağlı çobanların giyimlerini, gündelik yaşam pratiklerini ve kullandıkları araç-gereci etnografik bir dikkatle aktarmaktadır.¹¹⁸ Bu yazı, derginin köy yaşamını yalnızca kalkınma politikalarının nesnesi olarak değil, kendi özgün kültürel dokusunu koruması gereken bir toplumsal gerçeklik olarak da gördüğüne işaret etmektedir.

Toplumsal değişime ilişkin derginin kaygıları yalnızca ekonomik ve demografik değil, kültürel boyutlara da uzanmaktadır. “Kültür Davamız” başlıklı iki ayrı yazıda Doğu ve Güneydoğu bölgelerinde halk ve köylü arasında Arapça ve Kürtçenin hâkim

¹¹⁶“Köy ve Şehir Kaynaşması,” Köy Postası, sy. 183 (1958): 5.

¹¹⁷Hakkı Ercan, “Halaçlı Köyü,” Köy Postası, sy. 105 (1954): 36.

¹¹⁸Seyit Küçükbezirci, “Çobanların Giyinişi, Yaşayışı ve Eşyaları,” Köy Postası, sy. 182 (1958): 7.

olduğu; millî kültürün bu bölgelerde henüz yerleştirilemediği dile getirilmektedir.¹¹⁹ “Kültürün Kucaklamadığı Hangi Netice Ebedîdir?” başlıklı yazıda ise kalkınmanın radyo, buzdolabı ve tencereyi köye taşıırken kitabı ve dergiyi götüremediği, kafalar karanlıkta kaldıkça medeniyetin araçlarının anlamsızlaştığı savunulmaktadır.¹²⁰ Bu söylem, derginin köy ve kültür arasında kurduğu özsel bağı ortaya koymakta; maddi kalkınmayı kültürel aydınlanma olmaksızın yetersiz sayan bir perspektifi ifade etmektedir.

Toplumsal değişim teması bütünlüklü biçimde ele alındığında *Köy Postası*’nın bu alandaki söylemi, dönüşümün hem fırsatlarını hem de tehditlerini eş zamanlı olarak işleyen bir gerilim üzerine kurulduğu görülmektedir. Kadın kimliği aile içi rollerle sınırlandırılmakta; göç önlenebilir ama kaçınılmaz bir süreç olarak kabul edilmekte; kırsal kültür hem korunması gereken bir miras hem de dönüştürülmesi gereken bir geri kalmışlık olarak çerçevelenmektedir. Bu çelişkili konum, derginin dönemin toplumsal dönüşümüne ne tam anlamıyla direndiğini ne de onu bütünüyle onayladığını; aksine kendi köycülük idealini bu değişimin ortasında yeniden konumlandırmaya çalıştığını ortaya koymaktadır.

3.6. 27 MAYIS 1960 DARBESİ VE DERGİNİN TAVRI

27 Mayıs 1960 askeri darbesi, *Köy Postası*’nın yayın hayatında en keskin söylem kırılmasının yaşandığı eşiği oluşturmaktadır. 1950-1960 yılları boyunca DP iktidarının köy politikalarını büyük ölçüde destekleyen dergi, darbeden hemen sonra tutumunu köklü biçimde değiştirmiş; yeni yönetim olan Millî Birlik Komitesi’ni (MBK) sevinçle karşılamış ve önceki dönemi ağır bir dille eleştirmiştir. Bu dönüşüm, derginin siyasi konjonktüre ne denli duyarlı olduğunu ve köycülük idealinin belirli bir pragmatizm içinde yeniden üretildiğini açıkça gözler önüne sermektedir.¹²¹ Darbe öncesinde derginin 192-193. sayısında yayımlanan “Hep Aynı Yol!..” başlıklı kısa yazı, gelişmeleri önceleyen bir değerlendirilme çerçevesi sunmaktadır. Bu metinde 27 Mayıs’tan bu yana süregelen emeklerin tek bir noktada toplandığı vurgulanmakta ve şu ilke öne çıkarılmaktadır:

¹¹⁹“Kültür Davamız,” *Köy Postası*, sy. 185 (1959): 3; sy. 128 (1955): 3.

¹²⁰“Kültürün Kucaklamadığı Hangi Netice Ebedîdir?,” *Köy Postası*, sy. 173 (1958): 4.

¹²¹Sezer, “Türk Basınında Demokrat Parti Dönemi İktidar-Muhalefet İlişkileri,” 195-196.

“İdare edenler, kendi bilim alanlarında en geniş kültür yetkisine sahip olacaklar, idare edilenler de kendi iş güç konularında, en aşağı, yeterlik ölçüsüne çıkmış bulunacaklar. Gerisi?... Geride kalan sadece avunma, oyalanma, oyalatma...”¹²²

Bu yazı, darbeden önce yazılmış olmasına karşın, meşru bir düzenin asgari koşullarını sıralayan tonu itibarıyla olası bir değişimi meşrulaştıracak bir zemin hazırlar niteliktedir. Eğitimli yönetici ile bilinçli yurttaş arasındaki uyumun “temel” olduğu vurgusu, askeri müdahaleyi bir toplumsal zorunluluk olarak çerçevelemeye hazır bir söylem atmosferi yaratmaktadır. Öte yandan derginin bu dönemde partizanlığı ve kardeş kavgasını açıkça eleştirmiş olması da MBK’ya sempatiyle yaklaşmasının zeminini önceden döşemiştir.

Darbeden sonra yayımlanan en önemli belge, 192-193. sayıdaki “Açık Mektup” tur. Bu metin, *Köy Postası*’nın on yedi yıllık yayın hayatını ve yeni döneme dair beklentilerini bir arada dile getirmesi açısından benzersiz bir kaynak niteliği taşımaktadır:

“27 Mayıs 1960, siyasi bir hareket değildi. Milli bir hareketti. Ve onu, milletin kudret ve aydın kafası bakımından en zengin topluluğu olan ORDU temsil ediyordu. Şimdi, idarede yolumuzu aydınlatan zihniyet; büyük ve çetin meseleleri halletmek için pazarlık ve taviz vermeye mecbur olan zihniyet değildir. Vatan ve yurt hayrına en hayırlı ve güzel neticeleri alabilmek için ahlâk ve mantığa dayanan kuvvetlerden faydalanmayı gönülden isteyecek harekettir.”¹²³

“Açık Mektup”un söylem yapısı, derginin kendisini yeni siyasi düzenle eklemlenmiş biçimini açıkça ortaya koymaktadır. Dergi, DP Dönemi’nin “partizanlık” ve “kardeş kavgası” olarak nitelendirdiği kötülöklere karşı ordunun “milli ve ahlaki” bir müdahale gerçekleştirdiğini ileri sürerken kendisini de bu müdahalenin doğal müttefiki olarak konumlandırmaktadır. “On yedi yıllık mazi” vurgusu, derginin köycölük davasını MBK’nın kültür ve köy odaklı söylemiyle özdeşleştirme çabasına hizmet etmektedir. Böylece dergi hem meşruiyetini korumakta hem de yeni iktidara entegre olmaktadır. Yeni hükümetin programı da dergi tarafından coşkuyla karşılanmıştır. 192-193. sayıdaki “Hükümet Programının Temeli: Köy ve Kültür” başlıklı yazıda Devlet ve Hükümet Başkanı Orgeneral Cemal Gürsel’in gezilerinde dile getirdiği şu sözler öne çıkarılmaktadır:

¹²²“Hep Aynı Yol!..,” *Köy Postası*, sy. 192-193 (1960): 4.

¹²³“Açık Mektup,” *Köy Postası*, sy. 192-193 (1960): 5.

“Başkaları, aya insan göndermeye hazırlanırken biz yerlerde yürüyoruz. Aramızdaki kültür farkını kapatmazsak, bütün emeklerimiz boşunadır. Ahlâk ve kültüre dayanmayan her kalkınma hareketi masaldır.”¹²⁴

Bu alıntı, derginin neden yeni yönetimle bu denli hızlı ve içten bir özdeşleşme kurduğunu da açıklamaktadır. Gürsel'in “kültür ve ahlâk” merkezli kalkınma anlayışı, *Köy Postası*'nın on yedi yıl boyunca savunduğu temel tezi — maddi kalkınmanın kültürel aydınlanma olmaksızın yetersiz kalacağını — bizzat devlet ve hükümet başkanının ağzından doğrulamaktadır. Dergi, bunu “on yedi yıldır, durmadan savunduğu bir davanın... gurur duyulan veciz ifadesi” olarak değerlendirmiştir. MBK'nın köye yönelik somut vaatleri de derginin sayfalarında geniş yer bulmuştur. 194. sayıda yer alan haberlerde MBK üyelerinden Albay Sami Küçük'ün “Bu memlekette topraksız köylü görmek istemiyoruz” ve Binbaşı Mehmet Özgüneş'in “köylü borçlarının uzun vadeli, adil nisbetli taksitlerle alınacağı” açıklamaları aktarılmıştır.¹²⁵ 195. sayıda ise Ziraat Bankası ve Tarım Kredi Kooperatifleri'ne olan vadesi geçmiş köylü borçlarının 10 yıla yayılarak taksitlendirileceğine dair kanun tasarısının MBK tarafından kabul edildiği “Köylüye Büyük Müjde” başlığıyla duyurulmuştur.¹²⁶

Yeni yönetimin eğitime yönelik adımları da dergide ayrıca işlenmiştir. 195. sayıdaki “Ordunun Feragati” başlıklı kısa yazıda, vatani hizmetini görececek olan öğretmenlerin köyler emrine verilmesi kararı “tarihin altın harflerle yazacağı asil bir jest” olarak nitelendirilmiştir.¹²⁷ 196. sayıda ise 12.000 yedek subayın köy öğretmeni olarak görevlendirilmesi haberi, köy halkına doğrudan seslenen bir dille aktarılmıştır:

“Köylü Kardeşler... Elâlem, gökyüzünü fethetmeye çıktı. Aya insan göndermeye hazırlanıyor. Dünyamızın çevresinde yapma dünyalar döndürülüyor. Biz daha birçok köylerimizde elektriği bilmiyoruz. Bazen bir köyde, yüz kişi içinde onu yazma okuma bilmiyor. Bu yüz karasından kurtulmak için gençlerimiz, tam bir vatan sevgisi coşması içinde köylerimize koştular.”¹²⁸

¹²⁴“Hükümet Programının Temeli: Köy ve Kültür,” *Köy Postası*, sy. 192-193 (1960): 14.

¹²⁵“Topraksız Köylü Görmek İstemiyoruz” ve “Köylü Borçları Uzun Vadelerle Alınacak,” *Köy Postası*, sy. 194 (1960): 6.

¹²⁶“Köylü Borçları Taksite Bağlandı: Köylüye Büyük Müjde,” *Köy Postası*, sy. 195 (1960): 7.

¹²⁷“Ordunun Feragati,” *Köy Postası*, sy. 195 (1960): 11.

¹²⁸“Köylü Kardeşler!... Gelenlerin Değerini Biliniz!,” *Köy Postası*, sy. 196 (1960): 23.

Darbeden kısa süre sonra başlayan Yassıada duruşmaları da derginin gündemine girmiştir. 195. sayıda “Türk Adalet Tarihinin En Büyük Dâvası: Yassıada Duruşmaları” başlığıyla verilen haberde sanıkların yargılandığı yedi suç başlığı aktarılmış ve duruşmaların “tam bir tarafsızlık içinde cereyan ettiği” ve “27 Mayıs İnkılabı ruhuna tamamıyla uygun” olduğu vurgulanmıştır.¹²⁹ Bu haberleştirme biçimi, derginin yalnızca darbeyi değil, darbenin siyasi sonuçlarını da meşrulaştırma işlevi gördüğünü ortaya koymaktadır.

Derginin 202. sayısında yer alan “Yirmiyedi Mayısın Yıldönümü” başlıklı yazı, bu bütünleşme sürecinin doruk noktasını oluşturmaktadır. Bu metinde darbe, “Cumhuriyet devri tarihinin en mutlu günlerinden biri” olarak tanımlanmakta; yeni anayasa ve seçim kanununun hazırlanması ve “yazma-okuma seferberliği” ile halk eğitiminin kökünden ele alınması övülmektedir:

“Yirmi Yedi Mayıs 1960 ruhu, bundan sonraki iktidarların da, başarıma ve yaratma gücü olarak ışığı olacaktır. Kutsu olsun...”¹³⁰

27 Mayıs 1960 darbesi ve sonrasına ilişkin derginin tutumu bütünlüklü biçimde değerlendirildiğinde *Köy Postası*’nın söylem dönüşümünü salt bir fırsatçılık olarak okumak yetersiz kalacaktır. Derginin on yedi yıl boyunca savunduğu köycülük ideali — kültürel aydınlanma, topraksız köylünün kalkındırılması, eğitim seferberliği — MBK’nın kısa vadeli söylemiyle gerçek bir örtüşme alanı yaratmıştır. Bu örtüşme, dönüşümü kolaylaştırmış; bununla birlikte darbe öncesinde on yıl boyunca DP iktidarını destekleyen derginin bu hızlı pozisyon değişikliği, bir yayın organının siyasi konjonktüre bağımlılığının açık bir göstergesi olarak değerlendirilmelidir. Nitekim derginin köycülük geleneğini kalıcı kılan da bu pragmatik esneklik olmuştur: *Köy Postası*, köyü merkeze alan söylemini iktidarların değişimine karşın ayakta tutmayı başarmış; ancak bu istikrarı her defasında yeni iktidara yeniden eklemlenerek sağlamıştır.

¹²⁹ “Türk Adalet Tarihinin En Büyük Dâvası: Yassıada Duruşmaları,” *Köy Postası*, sy. 195 (1960): 10-11.

¹³⁰ “Yirmiyedi Mayıs’ın Yıldönümü,” *Köy Postası*, sy. 202 (1961): 17.

SONUÇ

Bu çalışma, 1950-1960 yılları arasında yayımlanan *Köy Postası* dergisini, dönemin kırsal kalkınma söylemiyle Türk köycülük geleneği arasındaki gerilimin sahnesi olarak ele almıştır. Tezin temel sorunsalı, derginin Tek Parti Dönemi'nden devraldığı köycülük mirasını DP iktidarının kalkınmacı dönüşümü karşısında nasıl yeniden konumlandırıldığını sorgulamak; tarım ve ekonomi, eğitim ve kültür, siyaset ve devlet ile toplumsal değişim olmak üzere dört tema etrafında yürütülen sistematik içerik analizinin bulgularını dönemin tarihsel bağlamı içinde yorumlamaktır. Elde edilen bulgular, derginin bu gerilimi ne tutarlı bir muhalefet sesiyle ne de iktidarın basit bir yansıması olarak çözdüğünü; bunun yerine kendi köycülük idealini her dönemde olanaklı uzlaşma noktalarında yeniden ürettiğini ortaya koymaktadır.

Araştırmanın bulgularını bütünlüklü biçimde değerlendirdiğimizde, Türkiye'de köycülük anlayışının iki paradigma arasındaki geçiş sürecinde şekillendiği görülmektedir. Erken Cumhuriyet döneminin “romantik ve aydınlanmacı” köycülüğü, köylüyü kültürel dönüşümün nesnesi olarak kurarken ona ekonomik sorunlarına çözüm üretme sözü vermemiş; bu boşluk, aydın ile köylü arasındaki mesafenin kapanmasını engellemiştir. DP'nin 1950'de iktidara gelişiyle başlayan “pragmatik ve kalkınmacı” köycülük anlayışı ise “kültürel aydınlanma” hedefini “teknik ve maddi refah” vaadiyle ikame etmiştir. *Köy Postası*, bu iki paradigma arasında kendine özgü bir konum inşa etmiştir: Marshall Planı çerçevesinde giren traktörleri ve karayollarını “medeniyet hamlesi” olarak kucaklamış, ancak kültürel aydınlanma kaygısından hiçbir zaman tamamen vazgeçmemiştir.

Tarım ve ekonomi temasındaki bulgular, derginin DP kalkınma söylemiyle en yüksek örtüşme düzeyini sergilediği alanı oluşturmaktadır. Amerikan menşeli tarım makinelerinin liste halinde yayımlanması, toprak dağıtımı haberlerinin coşkuyla aktarılması ve köy yolları ile elektrifikasyon projelerinin bizzat sahiplenilmesi, derginin üretimci-kalkınmacı söylemin aktif bir taşıyıcısına dönüştüğünü göstermektedir. Bununla birlikte dergi, tarımsal verimlilikteki yetersizlikleri istatistiklerle belgeleyen ve köylünün teknik cahilliğini doğrudan eleştiren yazıları da yayımlamıştır. Bu çift yönlü tutum, derginin kalkınma söylemini olduğu gibi benimsemediğini; onu kendi köycülük geleneğinin eleştirel süzgecinden geçirdiğini ortaya koymaktadır.

Eğitim ve kültür temasındaki en çarpıcı bulgu, derginin Köy Enstitüleri'nin tasfiyesi karşısındaki stratejik suskunluğudur. “Tasarı son şeklini aldı” biçiminde aktarılan bu tarihi kırılma, derginin ne Enstitüleri açıkça savunmayı ne de onlara karşı cephe almayı göze alabildiğini düşündürmektedir. Bu sessizliğin yerini Gezici Köy Kurslarına yönelik içten ve sürekli bir destek almıştır. Demircilik, marangozluk ve biçki-dikiş gibi pratik becerileri öğreten bu kurslar, “köyleri içeriden canlandıracak” öğretmenlerin yerini alan daha mütevazı ama ulaşılabilir bir model olarak sunulmuştur. Derginin bu tercihi, Enstitüler’in idealist misyonundan vazgeçildiğinin değil, o misyonun koşullara uyarlanmış bir biçiminin sürdürüldüğünün göstergesidir.

Siyaset ve devlet temasındaki bulgular, derginin yayın politikasının en açık seçim tercihlerini barındırdığı alanı oluşturmaktadır. DP’nin seçim zaferlerinin “büyük galebe” diliyle haberleştirilmesi, Cumhurbaşkanı Bayar’ın ABD gezisinin Türk-Amerikan dostluğunun pekişmesi olarak sunulması ve Kore Savaşı’ndaki Türk askerinin anti-komünist bir milliyetçilik çerçevesinde yüceltilmesi, derginin dönemin egemen söylemiyle uyumlu konumunu gözler önüne sermektedir. Bununla birlikte, derginin köylüyü salt bir “oy deposu” değil bilinçli bir yurttaş olarak muhatap alan seçim öğütleri ve siyasi kutuplaşmayı “vatan kavgası” olarak eleştiren yazılar, derginin iktidar söylemine kayıtsız koşulsuz tabi olmayan özgün sesini de koruyabildiğini göstermektedir.

Toplumsal değişim temasındaki bulgular, derginin 1950’li yıllarda yaşanan kırılmalara nasıl yaklaştığını en açık biçimde ortaya koymaktadır. Köyden kente göç, önlenemez ama kaçınılmaz olarak değerlendirilen bir süreç şeklinde çerçevelenmiş; çözüm şehri köylüye taşımak değil, köyü şehirleştirmek olarak formüle edilmiştir. Kadın kimliği ise kalkınmacı söylemin içinde bile aile içi rollerle sınırlı tutulmuş; Gezici Köy Kurslarının kız çocuklarını “yarının bilgili anneleri” olarak yetiştirmesi, cumhuriyetin daha önceki dönemlerinde tanımlanmış “cumhuriyet kadını” idealinden belirgin bir gerilemeye işaret etmektedir. Bu bulgular, derginin toplumsal değişimi ne direniş ne onay ekseninde konumlandığını; aksine kendi köycülük idealini söz konusu değişimin ortasında yeniden tanımlamaya çalıştığını ortaya koymaktadır.

Araştırmanın en çarpıcı bulgularından biri, 27 Mayıs 1960 darbesi sonrasında derginin sergilediği hızlı söylem dönüşümüdür. On yıl boyunca DP iktidarının köy

politikalarını destekleyen dergi, darbenin ardından Millî Birlik Komitesi'ni “milli bir hareket” olarak selamlamış; önceki dönemi “partizanlık” ve “kardeş kavgası” olarak kötülemiştir. Bu dönüşüm salt fırsatçılık olarak okunamaz: MBK'nın kültür ve köy odaklı söylemi, derginin on yedi yıldır savunduğu temel tezle gerçek bir örtüşme alanı yaratmıştır. Ne var ki bu hızlı eklemlenme, derginin söylem istikrarını iktidarların değişimine karşın koruma kapasitesini değil; o istikrarı her defasında yeni iktidara yeniden bağlanarak sağlama eğilimini de açığa çıkarmaktadır.

Bu bulgular ışığında *Köy Postası*'nın 1950 -1960 dönemindeki yayın çizgisi, dönemin köycülük söylemi için özgün bir kaynak niteliği taşımaktadır. Dergi, devletin resmî yayın organı olmaksızın devlet söylemini köye taşımış; siyasi bir partinin sözcüsü olmaksızın iktidarın kalkınma gündemini sahiplenmiş; ticari bir yayıncılık mantığıyla değil, ideolojik bir inançla varlığını sürdürmüştür. Kadriye Oğuz'un “geriliğe ve cehalete karşı savaş” olarak tanımladığı bu konum, derginin dönemin taşra aydınının zihin dünyasını ve devletle kurduğu pragmatik-ama-bağımsız ilişkiyi belgeleyen özgün bir tarih kaynağı olmasını sağlamaktadır. Süreli yayın araştırmaları açısından ise *Köy Postası*, kırsal modernleşme tartışmalarını yalnızca devlet politikaları üzerinden değil, sivil entelektüel üretim bağlamında ele alan çalışmalar için zengin ve henüz yeterince işlenmemiş bir arşiv sunmaktadır.

Tezin Türk modernleşme tarih yazımına katkısı birkaç düzlemde değerlendirilebilir. Birincisi, 1950-1960 döneminin köycülük tartışmalarını yalnızca devlet politikaları ya da siyasal iktisat perspektifinden değil, süreli yayın analizinin sunduğu söylem tarihi perspektifinden ele almasıdır. İkincisi, *Köy Postası*'nın DP Dönemi'ndeki yayın çizgisini tematik bir kodlama sistemiyle sistematik biçimde çözümleyerek derginin daha önceki çalışmalarda yeterince işlenmemiş boyutlarını — özellikle eğitim, toplumsal cinsiyet ve söylem dönüşümü meselelerini — görünür kılmasıdır. Üçüncüsü, derginin yayın politikasını “romantizmden realizme geçiş” tezi çerçevesinde okurken bu geçişin doğrusal ve kesintisiz olmadığını; derginin her iki idealden de izler taşıyan melez bir söylem ürettiğini göstermesidir.

Son olarak, çalışmanın sınırlılıkları bağlamında bazı hususların belirtilmesi gerekmektedir. Derginin 1944-1952 yılları arasındaki sayılarına tam olarak ulaşılammış olması, Tek Parti Dönemi ile karşılaştırmalı bir analizin yapılmasını

güçleştirmiştir. Bazı sayılardaki anonim yazılar, bireysel yazar seslerinin izlenmesini sınırlandırmaktadır. Bu çerçevede ileride yapılacak çalışmalar için üç araştırma yönelimi önerilebilir: derginin tüm yayın dönemi (1944-1972) boyunca söylem dönüşümünü izleyen kapsamlı bir çalışma; *Köy Postası*'nı dönemin diğer köy ve tarım dergileriyle karşılaştıran komşu bir yayın analizi ve derginin yazarları ile okuyucuları arasındaki ilişkiyi arşiv ve sözlü tarih yöntemleriyle derinleştiren bir çalışma. Bu araştırma alanları, Türk kırsal basın tarihinin henüz yeterince aydınlatılmamış boyutlarını gün yüzüne çıkarma potansiyeli taşımaktadır.

KAYNAKÇA

T.C. Resmî Gazete. *Köy Kanunu*, Kanun No: 442, 7 Nisan 1924, sy. 68.

“Açık Mektup”. *Köy Postası*, sy. 192-193 (1960): 5.

“Atatürk'ten Köylüye Demokrasi Vurgusu”. *Köy Postası*, sy. 75 (1952): 3-4.

“Başvekilimiz Amerikadan Döndü”. *Köy Postası*, sy. 119 (1955): 7.

“Cumhurbaşkanımız Amerikada”. *Köy Postası*, sy. 115 (1954): 5.

“Cumhurbaşkanımız Dönüyor”. *Köy Postası*, sy. 116 (1954): 5.

Çamlıbel, Faruk Nafiz. “Köy Kadını”. *Köy Postası*, sy. 104 (1954): 8-9.

“Demokrat Parti Büyük Üstünlükle Seçimleri Kazanıp İktidarda Kaldı”. *Köy Postası*, sy. 118 (1955): 6.

“Dertlerin En Büyüğü”. *Köy Postası*, sy. 181 (1958): 5.

“Emeği Değerlendiren Himmetlere Doğru”. *Köy Postası*, sy. 189 (1959): 5.

Ercan, Hakkı. “Halaçlı Köyü”. *Köy Postası*, sy. 105 (1954): 36.

“Erkek Teknik Öğretime Bağlı Köy Kursları”. *Köy Postası*, sy. 105 (1954): 7.

Ertan, Şükrü. “Kadına Saygı”. *Köy Postası*, sy. 104 (1954): 14-15.

“Gerçeklerin Kürsüsü: Parti Yok, Vatan Var”. *Köy Postası*, sy. 194 (1960): 8.

“Gezici Köy Kursları”. *Köy Postası*, sy. 79 (1952): 24.

“Gezici Köy Kursları”. *Köy Postası*, sy. 80-81 (1952): 5-31.

“Gezici Köy Kursları”. *Köy Postası*, sy. 88-89 (1953): 9.

“Gezici Köy Kursları”. *Köy Postası*, sy. 100 (1953): 38.

“Gezici Köy Kurslarının Sayısı 615'e Çıktı”. *Köy Postası*, sy. 92-93 (1953): 17.

“Hep Aynı Yol!..”. *Köy Postası*, sy. 192-193 (1960): 4.

“Hükümet Programının Temeli: Köy ve Kültür”. *Köy Postası*, sy. 192-193 (1960): 14.

“İçişleri Bakanının Demeci”. *Köy Postası*, sy. 79 (1952): 3-32.

“İkinci Menderes Hükümeti”. *Köy Postası*, sy. 80-81 (1952): 10.

“İlk Türk Traktör Fabrikasının İşletmeye Açılmış Bulunması”. *Köy Postası*, sy. 127 (1955): [kapak yazısı].

“Kahvedekiler Tarlaya, Tarladakiler Tezgâh Başına”. *Köy Postası*, sy. 163-164 (1957): 7.

“Kıbrıs Mitingleri Vatanın Her Köşesinde Devam Ediyor”. *Köy Postası*, sy. 167 (1957): 19.

“Kızlarımız Ev Kadını Olarak Nasıl Yetiştiriliyorlar?”. *Köy Postası*, sy. 197 (1960): 6.

- “Kore Birliğimize: Amasya Akşam Kız Sanat Okulundan Armağan”. *Köy Postası*, sy. 107 (1954): 17.
- “Kore Kahramanlarımız”. *Köy Postası*, sy. 79 (1952): 20.
- “Koreye Giden Birliğimiz”. *Köy Postası*, sy. 84 (1952): 16-29.
- “Köy Enstitüleri”. *Köy Postası*, sy. 83 (1952): [ilk sayfa].
- “Köy Kadını” [şiir]. *Köy Postası*, sy. 75 (1952): 28.
- “Köylerden Şehirlere Akının Sebepleri”. *Köy Postası*, sy. 187 (1959): 25.
- “Köylerden Şehirlere Akın Var!..”. *Köy Postası*, sy. 156 (1957): 13.
- “Köylerde Okuma Odaları Açılıyor”. *Köy Postası*, sy. 92-93 (1953): 4.
- “Köylere Borçları Taksite Bağlandı: Köylüye Büyük Müjde”. *Köy Postası*, sy. 195 (1960): 7.
- “Köylü Borçları Uzun Vadelerle Alınacak”. *Köy Postası*, sy. 194 (1960): 6.
- “Köylü Kardeşler!... Gelenlerin Değerini Biliniz!”. *Köy Postası*, sy. 196 (1960): 23.
- “Köylümüze Seçim Öğütleri”. *Köy Postası*, sy. 158 (1957): 5.
- “Köylüye Toprak Dağıtımı”. *Köy Postası*, sy. 77 (1952): 34.
- “Köylüye Toprak Dağıtımı: Son Üç Sene İçinde Köylümüze 3 Milyon Dönüm Mer'a Dağıtıldı”. *Köy Postası*, sy. 110 (1954): 24.
- Köymen, Nusret. “Köycülük”. *Köy Postası*, sy. 90 (1953): 5.
- “Köy ve Şehir Kaynaşması”. *Köy Postası*, sy. 183 (1958): 5.
- “Köy Yollarının İnşasına Doğru: Bu Maksatla Bütçeye 10.000.000 Lira Tahsisat Konuldu”. *Köy Postası*, sy. 79 (1952): 34.
- Küçükbezirci, Seyit. “Çobanların Giyinişi, Yaşayışı ve Eşyaları”. *Köy Postası*, sy. 182 (1958): 7.
- “Kültür Davamız”. *Köy Postası*, sy. 128 (1955): 3.
- “Kültür Davamız”. *Köy Postası*, sy. 185 (1959): 3.
- “Kültürün Kucaklamadığı Hangi Netice Ebedîdir?”. *Köy Postası*, sy. 173 (1958): 4.
- “Marshall Planı Gereğince Ziraat Âletleri İthal Eden Firmalar”. *Köy Postası*, sy. 84 (1952): 26.
- “Millî Eğitim Bakanının (Köy Postası)na Beyanâtı”. *Köy Postası*, sy. 85 (1952): 3.
- “Modern Köylere Doğru”. *Köy Postası*, sy. 118 (1955): 38.
- Oğuz, Kadri. “Dağ Köylerimiz”. *Köy Postası*, sy. 78 (1952): 3-4.
- Oğuz, Kadri. “Köylü Gençlerimizle Başbaşa”. *Köy Postası*, sy. 97 (1953): 5.

- Oğuz, Kadri. “Köy Postası 9 Yaşında”. *Köy Postası*, sy. 96 (1952): 5.
- “Ordunun Feragati”. *Köy Postası*, sy. 195 (1960): 11.
- “Övünülecek Neticelerin Temeli”. *Köy Postası*, sy. 188 (1959): 4.
- “Sayın Başkanımızın B.M. Meclisini Açış Nutukları”. *Köy Postası*, sy. 87 (1952): 3.
- “Tarım Haberleri”. *Köy Postası*, sy. 80-81 (1952): 15.
- Tezel, Naki. “Folklor - Âdetler ve İnanmalar”. *Köy Postası*, sy. 76 (1952): 13-14.
- “Topraksız Köylü Görmek İstemiyoruz”. *Köy Postası*, sy. 194 (1960): 6.
- “Türk Adalet Tarihinin En Büyük Dâvası: Yassıada Duruşmaları”. *Köy Postası*, sy. 195 (1960): 10-11.
- “Türk Köylüsü Nasıl Kalkınır?”. *Köy Postası*, sy. 83 (1952): 10.
- “Yirmiyedi Mayısın Yıldönümü”. *Köy Postası*, sy. 202 (1961): 17.
- “Ziraî Kalkınmamızda Yayının Kolu”. *Köy Postası*, sy. 79 (1952): 30-31.
- Abdurahmanlı, Elvin. “1950-1960 Yılları Arasındaki *Türk Siyasal Hayatı*: İktidar-Muhalefet İlişkileri”. *Ahi Evran Akademi* 2, sy. 2 (2021): 1-18.
- Akşin, Sina. *Kısa Türkiye Tarihi*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2007.
- Bendaş, Kadir ve Ömer Alanka. “Demokrat Parti Döneminde Kalkınma Söylemi ve Zafer Gazetesi”. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 34, sy. 1 (2025): 139-160.
- Boratav, Korkut. *Türkiye İktisat Tarihi 1908-2009*. Ankara: İmge Kitabevi, 2011.
- Braun, Virginia ve Victoria Clarke. “Using Thematic Analysis in Psychology”. *Qualitative Research in Psychology* 3, sy. 2 (2006): 77-101.
- Çalışır Hovardaoğlu, Seda. “Köy Kanunu Uygulamaları ve Köy Gezileri Çerçevesinde Kayseri Köy Merkezlerinde Modernleşme (1923-1945)”. *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi* 17, sy. 33 (Bahar 2021): 161-190.
- Çavuşoğlu, Hüseyin. “12 Temmuz Beyannamesi Süreci ve Beyannamenin *Türk Siyasal Hayatına* Etkisi Üzerine Bir Değerlendirme”. *Bartın Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 12, sy. 23 (2021): 146-168.
- Çetin, Türkan. “Cumhuriyet Döneminde Türkiye’de Köylü Politikası (1923-1950)”. Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, 2007.
- Emgili, Fahriye. “Halkevlerinin Köy ve Köycülük Faaliyetleri”. *Tarih ve Günce*, sy. 8 (Ocak 2021): 195-226.

- Ezer, Feyzullah. “Köy Enstitülerinin Türk Eğitim Tarihindeki Yeri ve Önemi”. *Belgi Dergisi* 2, sy. 19 (Ocak 2020): 1786-1804.
- Fırat Onat, Gülbin. “Köy Postası Dergisi'nin İlk Dönemi (1944-1950)”. *Vakanüvis - Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi* 9, Özel Sayı (2024): 385-410.
- Giritli, İsmet. “Atatürk ve Halkçılık”. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi* 7, sy. 20 (Mart 1991): 181-189.
- Gök, Hacı Veli. “Köy Postası Dergisi'nde Köy Kalkınması Meselesi (1950-1954)”. *Vakanüvis - Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi* 10, Özel Sayı (2025): 511-535.
- Hale, William. *Türk Dış Politikası 1774-2000*. Çeviren Petek Demir. İstanbul: Mozaik Yayınları, 2023.
- Hayta, Necdet ve Özlem Yıldırım Kırıış. “Demokrat Parti İktidarının İlk Dönemi ve Refik Koraltan (1950-1954)”. *Atatürk Yolu Dergisi*, sy. 67 (Aralık 2020): 325-348.
- Karaömerlioğlu, Asım. *Orda Bir Köy Var Uzakta: Erken Cumhuriyet Döneminde Köycü Söylem*. İstanbul: İletişim Yayınları, 2006.
- Karpat, Kemal H. *Türk Demokrasi Tarihi*. İstanbul: Timaş Yayınları, 2022.
- Kaya, Zeynep Ezgi. “Demokrat Parti Döneminde Kırdan Kente Göç ve Kadının Çalışma Hayatındaki Konumu (1950-1960)”. Yüksek Lisans Tezi, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, 2019.
- Kırkpınar, Nurullah. *Türkiye'de Zirai Eğitimin Tarihçesi ve Kurumsallaşması (1923-1963)*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 2024.
- Koçak, Cemil. *Umumi Müfettişlikler (1927-1952)*. İstanbul: İletişim Yayınları, 2010.
- Mayring, Philipp. *Qualitative Content Analysis: Theoretical Foundation, Basic Procedures and Software Solution*. Klagenfurt: SSOAR, 2014.
- Metintaş, Mustafa Yahya ve Mehmet Kayıran. “1929 Dünya Ekonomik Krizinin Türk Tarımına Etkileri ve 1931 Birinci Türkiye Ziraat Kongresi”. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, sy. 23 (2016): 33-82.
- Oran, Baskın (ed.). *Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar*. Cilt 1. İstanbul: İletişim Yayınları, 2001.
- Örmecioğlu, Hilal Tuğba. “Cumhuriyetin İlk Yıllarında Köycülük Tartışmaları ve Numune Köyler”. *Belleten* 83, sy. 297 (Ağustos 2019): 705-738.

- Özbudun, Ergun. *Türk Siyasal Hayatı*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2009.
- Sarı, Muhammed. “442 Sayılı Köy Kanunu Çerçevesinde Cumhuriyet Dönemi Köye Yönelik Çalışmalar”. *Journal of History School* 7, sy. XIX (Eylül 2014): 495-523.
- Sezer, Işıl. “Türk Basınında Demokrat Parti Dönemi İktidar-Muhalefet İlişkileri (1950-1960)”. Doktora Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, 2011.
- Tiryaki, Nuray Özdemir. “Cumhuriyetin İlk Yıllarında Türkiye’de Nüfusu Artırmaya Yönelik Uygulamalar”. *10. Uluslararası Atatürk Kongresi (8-9 Kasım 2023) Bildirileri* içinde, c. 2, 1845-1880. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 2023.
- Üstel, Fusun. *İmparatorluktan Ulus-Devlete Türk Milliyetçiliği: Türk Ocakları (1912-1931)*. İstanbul: İletişim Yayınları, 2004.
- Yalçın, Durmuş. *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi II*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 2019.
- Yıldırım, Sinan. *Türkiye’de Köylülüğün Sosyal Tarihi (1945-1960)*. İstanbul: İletişim Yayınları, 2021.
- Zürcher, Erik Jan. *Modernleşen Türkiye’nin Tarihi*. Çeviren Yasemin Saner. İstanbul: İletişim Yayınları, 2008.